

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Första kammaren.

Nr 26.

Lördagen den 27 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Upplästes följande två inlämnade läkarintyg:

Att undervisningsrådet *N. O. Bruce* på grund av benbrott fortfarande under 2 å 3 veckor är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet, intygas. Stockholm den 25 februari 1915.

F. Högman,
leg. läkare.

Att riksdagsmannen *J. Johansson* i Valared på grund av sjukdom (influenta) under närmaste tiden är förhindrad deltaga i riksdagens arbete, intygas på heder och samvete. Ulricehamn den 26 februari 1915.

Edvard Malmgren.
leg. läkare,
t. f. stadsläkare.

Upplästes ett inkommet protokoll av följande lydelse:

År 1915 den 27 februari sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till kommitterade utsedda:

f. d. riksantikvarien Gustaf Oscar Augustin Montelius	med 23 röster
f. d. lektorn Teofron Adolf Säve	» 23 »
f. d. bibliotekarien, svenska akademiens ständiga sekreterare Erik Axel Karlfeldt	» 23 »
f. d. justitierådet Ernst Trygger	» 23 »
riksbanksfullmäktiges ordförande Sixten Gabriel von Friesen	» 23 »
hovrättsfiskalen Karl Johan Daniel Schlyter	» 23 »

D. Persson i Tallberg.

David Bergström.

Erik Palmstierna.

Axel Westman.

På framställning av herr vice talmannen beslöts, att det upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna, ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet under rättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till paragraf rörande valet i riksdagsbeslutet.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets memorial nr 7, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 4, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande bestämmelser om skyldighet att lämna uppgifter till ledning vid taxering; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den av greve *Posse* m. fl. undertecknade, nästlidne dag bordlagda motionen nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av §§ 10 och 21 i lasaretsstadgan.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande nr 8.

*Föreslagen
ändring i
villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 23 och 24 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om ändring i villkoren för försäljning av vissa kronodomäner m. m.

I två särskilda inom riksdagen väckta likalydande, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nr 14 i första kammaren av herr *Johan Nilsson* och nr 30 i andra kammaren av herr *Olsson* i Berg m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta vid försäljning av kronodomäner, utom nu gällande villkor, bestämma: att, sedan kungl. domänstyrelsen låtit verkställa saluvärdering å till försäljning beslutade kronoegendomar, desamma erbjudas åt arrendatorn till inlösen för det åsatta värdet mot betalningsvillkor, som nu är stadgat i dylika fall; att om arrendator ej vill köpa egendomen till åsatta priset, densamma försäljes å offentlig auktion; samt att, därest det beslutes om egendomens styckning och densammas försälj-

ning i lotter, arrendatorn erbjudes en av lotterna till det åsatta värdet.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herr *Ekerot*, som hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta vid försäljning av kronodomäner utom nu gällande villkor bestämma, att sedan kungl. domänstyrelsen låtit verkställa saluvärdering å till försäljning beslutade kronoegendomar, erbjuda desamma åt arrendatorerna till inlösen för det åsatta värdet mot betalningsvillkor, som nu är stadgat i dylika fall, samt att, därest det beslutes om egendomens styckning och försäljning i lotter, arrendatorn erbjudes en av lotterna till det åsatta värdet.

*Förelagen
ändring i
villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.*

(Forts.)

Herr Nilsson, Johan: Herr talman, mina herrar! »Förevarande motion avser att bereda arrendator av kronoegendom företrädesrätt att vid försäljning av sådan egendom, till åsatt saluvärde inlösa densamma.» Så börjar utskottet sitt utlåtande och det är ju alldeles riktigt. Det måste enligt mitt förmenande vara ett synnerligen stort statsintresse, att de, som bruka landets jord, få göra detta under så betryggande förhållanden som möjligt. Ty endast om så är, kan man ha förhoppning om, att de bästa resultat skola kunna uppnås och de bästa skördar kunna avvinnas vår jord. Det har ju också för vår nationalekonomi en mycket stor betydelse, om dessa skördar nå upp till det bästa möjliga resultat eller om de hållas på en minimal nivå. Statsmakterna ha ju också tidigare erkänt betydelsen av detta särskilt i vad gäller arrendeegendomar, då de tillerkänt arrendator optionsrätt vid arrendets förnyande. Det gäller nu endast att försöka få denna optionsrätt utsträckt till att gälla även, då de arrendeegendomar, de innehava, skola försälas. Utskottet har nu anført villkoren för försäljning av torplägenheter och egnahemslägenheter och angående dessa är det ju ganska väl beställt. Men utskottet yttrar sedan:

»Härigenom torde vara antydda de gränser, inom vilka vid kronoegendoms försäljning enligt 1913 års grunder hembuds rätt jämväl för arrendator rimligen kan ifrågakomma eller anses önskvärd.»

Och utskottet anser det vidare vara överflödigt, att man skulle göra några ändringar i dessa försäljningsföreskrifter.

Jag kan dock icke gilla denna utskottets ståndpunkt, då, såsom man vet, det ofta förekommer fall, där gränsen mellan de s. k. mindre jordbruken och de större är synnerligen obestämd. Man skulle kunna anförä exempel ur verkligheten, som äro ganska talande. Jag känner t. ex. till flera fall, då det varit fråga om ett kronoarrende, som består av ett mindre stamställe och 13 å 14 torplägenheter, av vilka vissa nästan kunna jämnställas med huvudgården. Då nu en sådan egendom vid en förrättning skall styckas och säljas få alla torparne köpa sina egendommar efter de värden, uppskattningsnämnden åsatt desamma, men arrendatorn får låta

*Förelagen
ändring i
rättkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)*

sitt gå på öppen auktion, trots det att han kanske ofta icke sitter i bättre ekonomisk ställning än många av de bättre situerade torparne. Jag vet ett särskilt sådant fall, då den lilla huvudgården var bevuxen med en del skog och kronoarrendatorn vid auktionen följde med så långt han vågade; men gården inköptes av en timmerhandlande, som högg ned skogen och skövlade hemmanet. Jag har ett annat exempel från det allra sista året. Det var en kronoarrendator, som suttit på arrendet hela sin livstid och nu skulle ha arrendet förnyat. Han tänkte överlämna det åt sin vuxne son. Egendomen var icke större än att han kunde sköta den själv med sonens tillhjälp. Runt omkring lågo sex å sju större torplägenheter och alla dessa torpare hade suttit mycket kortare tid än arrendatorn. Alla dessaingo dock köpa sina ställen på sätt, jag nyss nämnde, efter uppskattningsnämndens värdering, men arrendatorn fick gå i en ständig ängslan över att icke bliva den högstbjudande på sitt ställe. Han blev det verkligen den gången, lyckligtvis.

Som stöd för sin ståndpunkt i denna fråga har utskottet åberopat en tabell, som utskottet erhållit, och enligt vilken staten under de fem senaste åren skulle ha förlorat i medeltal 100,000 kronor årligen, om man hade använt det försäljningssätt, motionen avser, i stället för att använda auktionssystemet. Jag tror dock icke, att tabellen kan användas som stöd för denna uppfattning då de där angivna saluvärdena förmodligen icke gå upp till egendommarnes verkliga värden. Det är nämligen tydligt, att då en sådan värdering verkställs, är det, om hemmanet skall gå på auktion, icke av samma vikt för uppskattningsnämnden att fullgöra sitt värv så väl, som då de äro medvetna om att arrendatorn skall hava egendomen för det pris, nämnden åsätter densamma. Det kan också vara förhållandet, att den förlust, staten, enligt vad utskottet påpekat, skulle kunna lida, blir betydligt mindre. Man kanske tvärt om skulle göra en vinst på det sätt, jag nu föreslagit. Därigenom skulle man nämligen vinna, att arrendeställena bleve betydligt bättre skötta, så att de ägde större värde vid försäljningen. Då arrendatorerna nu skola gå i en ständig ängslan för att deras ställen skola säljas, kunna de omöjligen ha samma intresse av att hålla sina egendomar i kultur, som om de vore säkra på att i framtiden få behålla dem för ett skäligt pris.

Vidare anför utskottet, att det skulle vara svårt att få ett riktigt värde vid dessa försäljningar. Om man har en domänintendent och uppskattningsnämnd att lita till, förmodar jag, att, eftersom man kan lita på dessa, då det gäller att åsätta kronoegendomar arrendebelopp, man också kan lita på dem, då det gäller att åsätta dem försäljningsvärde. Detta skäl kan jag icke gilla.

Vidare talas det om att köparne skulle utnyttja dessa hemman i spekulations- och vinstsyfte och att man skulle få svårt att kontrollera detta. Jag kan icke föreställa mig, att det behöves någon kontroll över detta, ty om man köper en egendom med full äganderätt, har man väl också rätt att disponera över den, som man själv behagar. För övrigt tillgår det så vid kronoegendomars

försäljning, att om det finnes torplägenheter, dessa i första rummet försäljas före stamhemmanet, och det annonseras till och med offentligt, så att personer i orten, som äro spekulanter på dylika ställen också få lov att köpa dem.

Då jag icke kan finna annat än att, då arrendatorerna en gång fått optionsrätt, denna rätt icke bör utan vidare fräntagas dem genom att den egendom, de innehåva, försäljas, böra de tillerkännas förmansrätt även vid försäljningen, och detta skulle icke vara annat än rättvist och, enligt mitt förmenande, icke innebära någon som helst förlust för staten utan säkerligen tvärt om.

På grund av vad jag nu anfört, tillåter jag mig yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Ekerot avgivna reservationen.

*Förelägen
ändring i
villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.*
(Forts.)

Herr Fahlén: Utskottet har vid bedömandet av denna fråga fasthållit vid de grundläggande principer, som blivit i vederbörlig författning fastställda för dispositionen av kronoegendomar. Det är en högst väsentlig olikhet mellan de principer, som tillämpas i fråga om mindre lägenheter enligt 1913 års kungörelse, och dem, som tillämpas enligt 1874 års kungörelse. I det senare fallet har staten på sin politik anlagt uteslutande sociala synpunkter. Där har man försökt att medverka till att bemedlade och obemedlade, icke jordägande medborgare skulle bli i tillfälle att få jord på billiga, lämpliga och lätta villkor, och följaktligen ha bestämmelserna lämpats därefter. Där ha de synpunkter, som motionären framhållit, kommit fullt till synes. I fråga om upplåtelser i övrigt, av större jordbruksegendomar och domäner, har däremot förutsättningen för statens politik varit en helt annan. Där ha de statsekonomiska intressena trätt i förgrunden och blivit avgörande.

Följaktligen synes det som om utskottets resonemang vore fullt riktigt, nämligen att om man vill upprätthålla dessa båda grundläggande principer, kan man icke jämna ut skiljaktigheterna dem emellan. Men det är alldeles tydligt, att, som den ärade motionären nyss sade, åtskilliga gränsfall kunna uppkomma, som kunna verka väl så egendomliga och föranleda anmärkningar. Sådana anmärkningar ha ju också här nyss blivit gjorda, men dylika gränsfall förekomma alltid, och då de sannolikt äro att räkna som undantagsfall, få de icke vara bestämmande för vidtagandet av en hel omläggning av de grundsatser, som blivit fastställda.

Nu sade motionären vidare, att han icke kunde giva vitsord åt den tabell, utskottet intagit i sitt utlåtande på sidan 6. Det förefaller mig fastmera, som om denna tabell och de slutsatser, utskottet dragit av dess siffror, skulle vara fullkomligt oemotsägliga, och jag måste beklaga, att motionären underlät att motivera sitt uttalande, att han icke kunde skänka tilltro till dessa siffror. Dessa synas mig vara fullkomligt avgörande i detta hänseende, ty skulle man gå in på att fastställa det åsatta saluvärdet såsom försäljningspris, är det väl alldeles otvivelaktigt att de resultat, vartill utskottet

*Föreslagen
ändring i
villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m*

(Forts.)

kommit, skulle giva sig tillkänna, och detta kan väl i alla fall icke vara riktigt ur statsekonomisk synpunkt sett.

Det sades slutligen av motionären, att, därest man skulle bifalla motionen, komme uppskattningarna att ske efter andra grunder. Jag får verkligen säga, att det förefaller mig underligt, detta påstående, att saluvärdet skulle bestämmas annorlunda än som nu sker. Detta innebär, synes det mig, ett underkännande av de grunder, varefter uppskattningarna nu ske, och i varje fall skulle — om man får antaga, att värderingssumman och det eventuella försäljningspriset då skulle komma att närma sig varandra eller kanske sammanfalla — då de för arrendatorn i motionen påpekade förmånerna bliva ganska illusoriska.

Jag tror, att utskottet haft fullgoda skäl för att avstyrka motionen i fråga, och jag har nu intet ytterligare att tillägga till vad utskottet anfört, utan anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förvarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om befogenhet för kyrkostämma att fastställa tid för sådan stämmas hållande.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 67, hade herr *Bäcklund* hemställt, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, att den ordinarie kyrkostämma, som hölles i december månad, skulle äga rätt att bestämma tiden för avhållande av kyrkostämmor under nästkommande år.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen för sin del måtte besluta följande

L a g

om ändrad lydelse av § 9 i kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.

Härigenom förordnas, att § 9 i kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd erhåller följande förändrade lydelse:

(Nuvarande lydelse:)

§ 9.

Tre ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas: *den första* inom maj månads utgång för besluts fattande om föregående årets räkenskaper och förvaltning; *den andra* i oktober för bestämmande av utgifts- och inkomststat för kyrka och skola, för församlingsbibliotek samt för uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn, enligt vad i § 36 sägs; och *den tredje* inom utgången av december för debiteringslängdens granskning samt för anställande av val till de under kyrkostämman hörande befattningar, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom för val av revisorer.

Den, vilken såsom ledamot av kyrkoråd eller skolråd eller eljest är redovisningsskyldig till församlingen, må icke väljas till revisor av förvaltning, för vilken han har att redovisa, ej heller deltaga i val av revisor av sådan förvaltning eller i beslut i anledning av revisorernas granskning av sagda förvaltning.

Reservationer hade avgivits

dels av herrar *Clason, Bellinder, Kjellén* och *von Mentzer*, utan att dessa likväl däri framlagt sin mening,

dels ock av herr *K. J. Ekman*, som hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

(Föreslagen lydelse:)

§ 9.

Tre ordinarie kyrkostämmor skola årligen hållas: *den första* inom maj månads utgång för besluts fattande om föregående årets räkenskaper och förvaltning; *den andra* i oktober för bestämmande av utgifts- och inkomststat för kyrka och skola, för församlingsbibliotek samt för uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn, enligt vad i § 36 sägs; och *den tredje* inom utgången av december för debiteringslängdens granskning samt för anställande av val till de under kyrkostämman hörande befattningar, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom för val av revisorer.

Den tredje ordinarie kyrkostämman under året må kunna beträffande de ordinarie kyrkostämmorna under nästföljande år eller någon av dem besluta, å vilken dag sådan stämman skall hållas eller, därest så ej finnes lämpligt, huruvida stämman skall utsättas till sön- eller helgdag.

Den, vilken såsom — — — — —
— — — — —
— — av sagda förvaltning.

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Jag jämte åtskilliga andra av denna kammars ledamöter ha ansett oss böra reservera oss mot utskottets förslag, och jag skall be att få med några ord angiva skälen, varför vi icke kunnat förena oss med utskottet.

Det första, jag då har att anmärka, är den bristande överensstämmelsen mellan motionen och utskottets hemställan. Motionären yrkar, att det skulle tillåtas den ordinarie kyrkostämma, som hålles i december månad, att bestämma tiden för avhållandet av kyrkostämmor under nästkommande år. Därmed har motionären uppenbarligen avsett tiden på dagen för stämmornas hållande. Utskottet däremot har föreslagit, att decemberstämman skulle berättigas att bestämma, å vilka dagar kyrkostämma skall hållas, eller om så icke finnes lämpligt, huruvida stämma skall utsättas till sön- eller helgdag.

Om man något närmare betraktar motionärens motivering på sidan 2, finner man, att det är tiden på dagen, som intresserat honom. Han säger där överst på sidan 2: »Det är i många fall så, att kyrkostämmorna hållas på en tid av dagen, då det icke är möjligt för det stora flertalet av samhällellas röstberättigade innevanare att kunna närvara.» Och han fortsätter vidare: »Känt är ju, att mången gång bliva kyrkostämmorna utsatta att hållas ganska tidigt på vardagseftermiddagar, vilket helt naturligt verkar därhän, att isynnerhet de, som tillhöra arbetareklassen, av denna anledning bliva berövade sin rätt att få närvara.» Det ligger ju också en tanke i ett sådant yrkande, ty det spelar en väsentlig roll, till vilken tid på dagen stämman utsättes. Skall en stämma hållas på en ort med industribefolkning, är det givet, att om den utsättes tidigt på förmiddagen, äro de flesta av arbetarna hindrade att komma tillstädes. Återigen, om tiden utsättes sent på aftonen, är lantbefolkningen, om en sådan finnes spridd på landsbygden i kommunen, väsentligen hindrad att infinna sig vid stämman. Det är bekant, att i städer och liknande samhällen utsätter man gärna stämman till klockan 6 eller 7 på eftermiddagen för att bereda arbetarna tillfälle att komma tillstädes. Men skulle man göra så i en kommun med uteslutande lantbefolkning eller med blandad arbetare- och lantbefolkning, är det givet, att detta skulle verka till ett starkt hinder för lantbefolkningen. Denna skulle då nödgas infinna sig sent och taga sig hem på mörka och dåliga vägar kanske mitt i natten. Det är alltså givet, att tiden på dagen spelar en väsentlig roll för besökandet av stämmorna. Därför ligger det en tanke i motionärens yrkande.

Emellertid har utskottet icke med ett ord berört denna sida av saken, utan utskottet talar endast om utsättande av dag för stämmans hållande och huruvida stämma skall utsättas till sön- eller helgdag. Och när utskottet då angiver skälen till sitt förslag, nämner utskottet, att syftet varit, att kyrkostämma måtte utsättas att hållas å för flertalet röstberättigade lämplig tid.

A sidan 3 angives motivet med en annan omskrivning vara det, att det skulle skunna icke oväsentligt underlätta de röstberättigades deltagande i stämmorna, om dessa röstberättigade själva kunna, ifall de så finna lämpligt, vid ett bestämt tillfälle, den ordinarie decemberstämman, besluta om dagar för följande års ordinarie stämmor.»

Om befogenhet för kyrkostämman att fastställa tid för sådan stämmas hållande.
(Forts.)

Jag får säga, att om det låg en tanke i motionärens förslag, ligger det rakt ingen tanke i utskottets hemställan, att decemberstämman skulle ha rättighet bestämma vissa dagar för det följande årets stämmor. Ty jag kan icke förstå, att det skulle vara någon lättnad för deltagandet i stämmorna, ifall stämman, om ordföranden brukar utsätta oktoberstämman t. ex. till tredje onsdagen i oktober, skulle besluta, att den i stället skall hållas andra onsdagen i oktober. Det kan icke inverka till ett ökat deltagande varken från arbetarebefolkningens eller från lantbefolkningens sida. Utskottets hemställan i denna del vilar således icke på något verkligt underlag. Den av utskottet föreslagna förändringen kan till och med tvärtom bliva till hinder för besökandet av stämmorna; ty om decemberstämman beslutar, att de ordinarie stämmorna nästföljande år skola hållas på vissa bestämda dagar, kan det komma hinder emellan, som gör, att den bestämda dagen blir synnerligen olämplig för stämmans hållande.

I utskottet uppgav också en av de socialdemokratiska ledamöterna, att sedan denna förändring genomförts beträffande kommunalstämma samt i hans kommun beslutats, att dessa stämmor skulle följande år hållas på vissa bestämda dagar, hade det visat sig, att detta mött stora svårigheter, särskilt beträffande en av stämmorna. Till följd därav hade vid nästa decemberstämma det nämnda beslutet frångåtts, och man hade icke beslutat, vare sig att stämmorna skulle hållas på vissa dagar eller huruvida de skulle hållas å sön- och helgdagar eller å vardagar, utan stämman hade uppdragit åt ordföranden att bestämma tiden för stämmornas hållande. Det vill säga, att när man provat den nya reformen, hade man funnit den vara olämplig, och man hade återgått till det förhållande, som varit rådande innan förändringen genomfördes. Men icke desto mindre röstade samme ledamot för att denna reform skulle utsträckas till att gälla även kyrkostämman. Hur han kunde göra det, det förstår icke jag.

Emellertid innehåller utskottets hemställan icke allenast, att man skulle ha rättighet att bestämma, på vilka bestämda tider kyrkostämman skall hållas följande år, utan även, därest så ej finnes lämpligt, huruvida stämman skall utsättas till sön- eller helgdag, och det är där; som kärnpunkten ligger. Hela reformen har ingen annan bärande tanke än den, att man skall göra söndagen till kommunal arbetsdag. Detta är, som sagt själva kärnpunkten i saken. Men det har många gånger förut inför denna kammare påvisats, att härutinnan möta starka principiella betänkligheter. Detta yrkande framkommer från

*(Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
justställa tid
för sådan
stämmas
hållande.)*

(Forts.)

håll, där man icke värderar söndagen såsom helgdag och icke heller har sinne för söndagen såsom vilodag. Der är från det hållet, man gärna vill ha fram saken, och det är ett tillmötesgående av ett sådant krav, som utskottet här inlåtit sig på. Emellertid är det visst icke säkert, att stämmans utsättande till sön- eller helgdag underlättar deltagandet. Det kan göra så i arbetaresamhällen. Men för lantbefolkningen kan det ställa sig annorlunda. Den kommer långväga ifrån och skall måhända först bevista gudstjänsten. Sedan skall stämman hållas. Blir den långvarig, blir det mycket svårt för lantbefolkningen att komma tillstädes. Även en sådan bestämmelse skulle alltså kunna verka hindrande och bliva opraktisk.

Men så kommer härtill, att man alldeles icke kan, såsom utskottet här gjort, jämföra utsättandet av dag för kyrkostämmas hållande, med utsättandet av dag för kommunalstämmas hållande, beroende därpå, att ordföranden i kyrkostämman är självskriven — det är kyrkoherden i församlingen, som är den självskrivne ordföranden. Det är ju bekant, att för en präst tjänsteåliggandena oftast bli koncentrerade just till sön- och helgdagar. Då har han gudstjänsten; då skola en mängd förordningar verkställas, begravnings, vigslar, barndop o. s. v.; och då har han ungdomsarbetet och församlingsarbetet i övrigt. Det är verkligen icke tilltalande, att församlingen på detta sätt skulle tvinga prästen att åsidosätta sitt egentliga, själavårdande arbete för dessa stämmors skull.

Dessutom tillkommer vad utskottet alldeles förbisett, nämligen att varje stämma fordrar ett förberedande av ärendena. Var och en, som tagit del i det kommunala livet, vet ju, att ärendena måste av ordföranden förberedas och att det kan vara ett ganska tidsödande och besvärligt arbete, som måste föregå en stämma. Nå, om nu stämman ett helt år i förväg utsättes till en bestämd dag, kan det för prästen, som är ordförande i stämman, vid den tid, då stämman nalkas, oförutsett hopa sig så många andra göromål, att det blir honom omöjligt att med tillräcklig omsorg förbereda de ärenden, som skola avgöras på stämman.

Det kan således uppstå synnerligen svåra olägenheter av en sådan förändring, som här föreslagits. Jag tror, att hela saken ordnar sig mycket lätt, om man låter det vara, som det är, och således åt ordföranden överlämnar att efter förhållandena på varje ort bestämma, när dessa stämmor skola hållas. Man får icke förutsätta, att ordföranden därvid skulle göra sig skyldig till någon partiskhet. Jag tror icke heller, att något sådant förekommer annat än i mycket sällsynta undantagsfall; utan i allmänhet iakttager nog ordföranden, att stämman utsättes å sådan tid, som blir lämplig för befolkningen.

Det är givet, att i en kommun, som omfattar såväl ett industrisamhälle som en jordbruksbygd, stå härutinnan stridiga intressen mot varandra. Ordföranden har därvid lättare än stämman att träffa verklig rättvisa, i synnerhet som han, om

han får behålla den frihet han har, kan laga så, att när det förekommer ärenden, som huvudsakligen intressera lantbefolkningen, stämman utsättes till en tid, då lantbefolkningen har lättast att vara tillstädes, under det att då ärenden förekomma, som närmast röra befolkningen i mera tätt bebyggda industrisamhällen, stämman utsättes så, att det passar den befolkningen.

Jag tror, att om man vill hålla sig till sak, skall man icke inlåta sig på denna reform, som är ganska opraktisk. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag såväl på motionen som på det särskilda förslag, varmed utskottet kommit.

Om befogenhet för kyrkostämman att fastställa tid för sådan stämmas hållande.
(Forts.)

Herr Stadener: Herr talman, mina herrar! Atskilligt av vad den föregående talaren anförde kunde inbjuda till diskussion och bestridande. Jag tror emellertid icke, att kammaren kan vara vidare betjänt med att jag ingår på detaljerna i detta anförande och allra minst på den stridsfråga, som där uppkastades om söndagens egenskap av vilodag. Det torde i stället tillåtas mig att helt kort angiva, på vilka grunder jag har tillstyrkt konstitutionsutskottets utlåtande.

För det första synes det mig, att, när människor framställa en önskan och göra det med en sådan enträgenhet, att man begriper, att det är någonting som verkligen ligger dem om hjärtat, man då bör allvarligt undersöka, om det icke är möjligt att efterkomma deras önsksningar. Den energi, med vilken denna önskan framförts och kommer att i händelse av behov upprepas, är icke tvivel underkastad. Är det då möjligt att tillgodose vad här av motionären och hans meningsfränder begäres? Jag menar att detta är möjligt, ty den präst synes mig verkligen vara en ganska klen praktikus, som icke förmår så ordna sina göromål, att han för tre dagar om året — ty det gäller dock icke mer än tre stämmor — vilka dagar han på förhand ett halvt eller helt år i förväg känner till, kan vara ledig att fungera som ordförande på kyrkostämman. Så klena organisatörer av sitt eget arbete tror jag icke att våra pastorer i allmänhet äro. Naturligtvis kunna oberäkneliga och icke förutsedda hinder uppträda, men sådant kan inträffa även om ordföranden själv utsätter dag för stämmans hållande, ty i regel skall ju stämman annonseras fjorton eller i visst fall minst åtta dagar före dess hållande. Dessutom förefinnes ju alltid en vice ordförande, som kan fullgöra ordförandens plikter, därest denne i det avgörande ögonblicket skulle vara hindrad. Slutligen föreligger en ytterligare utväg, därest ordförandens närvaro är särdeles önskvärd vid stämman men icke för tillfället kan erhållas, nämligen att stämman ajournerar sig själv till en följande dag, då ordföranden kan vara tillstädes.

För det andra ligger det mig om hjärtat att befria de präster, som till äventyrs pressas inom sina församlingar av olika meningsgrupper, ifrån obehaget att avgöra, vilkendera me-

*Om bejogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.*
(Forts.)

ningsgruppen skall få stämman utsatt till den dag, den önskar. Ett beslut i den riktningen, som nu konstitutionsutskottet förslår, förhjälpes alltså pastorn att intaga den över olika grupper och meningar höjda ställning, som synes mig bäst anstå honom. Om nu konstitutionsutskottets förslag vinner bifall och kommer att tillämpas i lagform, torde ingen sedan betvivla, att pastorn vid utsättande av stämmodag förfarit opartiskt. Det synes mig vara en avsevärd fördel för prästmannen att på detta sätt få många missförstånd och personliga obehag undanröjda.

Som ett tredje skäl för min anslutning till konstitutionsutskottets förslag nämner jag min önskan att åt pastor bevara självskrivnenhet som ordförande i kyrkostämman. Jag är övertygad om att flertalet i denna kammare har samma åstund. Men nu är det tydligt, att ju färre angreppspunkter denna självskrivnenhet erbjuder, desto säkrare står den. Om förslaget avslås, så betyder detta, att agitationen emot pastors självskrivnenhet som ordförande stärkes, och denna agitation kan till sist bliva så allvarlig, att icke ens de starka män, som här ha reserverat sig mot konstitutionsutskottets utlåtande, kunna stå den emot. I samma mån som man är angelägen om att bevara pastors självskrivnenhet som ordförande i kyrkostämman, i samma mån måste man också önska framgång åt konstitutionsutskottets förslag. Utan tvivel har detta också varit den tankegång som har motiverat, att de medlemmar av lantmanna- och borgarepartiet i andra kammaren, som tillhöra konstitutionsutskottet, ha instämt i konstitutionsutskottets utlåtande.

Jag ber att på dessa grunder, herr talman, få tillstyrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande, och jag uttalar min förhoppning att kammaren liksom utskottet ville undanröja denna tvistefråga beträffande kyrkostämmans utsättande till viss dag, med vilken vi eljest säkert komma att få syssla, till dess vi få betala dyrare offer än de, som i dag krävas av oss.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig denna gång, men då ingen hördes begära ordet, gjorde jag det. Nu hade jag gott kunnat avstå, sedan herr Stadener talat, men jag skall emellertid be att få säga ett par ord, när jag nu fått ordet.

Det förefaller mig ganska underligt, att den förste ärade talaren och vi båda präster, om vilka alla tre man väl torde få taga för alldeles givet, att vi ha ett ganska varmt intresse för vad som är för vår kyrka gagneligt, det oaktat komma till så olika ståndpunkter i denna fråga. Jag tror, att det kanske beror därpå, att vi båda sista stå dessa saker litet närmare, under det den ärade förste talaren ser dem på mera avstånd. Svårigheterna kunna på avstånd te sig större än de vid närmare påseende verkligen befinnas vara. Att den förste talaren riktigt måste söka efter skäl emot den föreslagna lilla reformen, tye-

ker jag framgår både av hans reservation och av det yttrande han här hade. Så fäster han sig att börja med vid en som jag tycker så pass liten sak, som att det i motionen talas om tid i allmänhet, då stämman skall hållas, men att det i utskottets kläm talas om dag, då stämman skall hållas, och han finner dessa båda förslag strida mot varandra. Såvitt jag begriper, föreligger ingen sådan strid, ty motionären talar i början av sin motion i första stycket om att »bestämma tid för kyrkostämmas hållande», och såvitt jag kan förstå är detta ett rent allmänt begrepp. I följande stycke anför han sedan speciella fall, då ett sådant utsättande av tid visat sig vara mindre lyckligt, och då har han som exempel anfört vissa timmar på dagen. Jag vet icke någonting som hindrar, att man kan beröra båda dessa olika synpunkter, och att utskottet haft fullt skäl för sin formulering, där det talas om på vilken dag stämman skall hållas. Detta är emellertid en så ytterligt obetydlig sak, att jag icke alls skall tvista om den.

Talaren kommer sedan till några sakska, vilka vore av betydelse, om de verkligen förefunnes. Han säger, att detta förslag har utgått ifrån en strävan i vårt land att göra söndagen till en kommunal arbetsdag, och detta vill han protestera emot, emedan han är rädd om söndagen såsom vilodag. Jag får säga, att jag icke förstår, på vad sätt han läst denna motion. För såvitt jag kan minnas, står det icke ett enda ord i motionen om att söndagen skall göras till stämmodag, utan där anföras en hel del olägenheter, som yppat sig vid hållandet av stämman å sådan tid, som kyrkostämmans ordförande har fastställt. Det är således praktiska olägenheter, som under det rådande systemet ha framkommit, och som hindra en mängd personer från att deltaga i stämman, som bilda utgångspunkten för hela motionen, och det står icke ett ord om någon strävan att göra söndagen till en kommunal arbetsdag.

Det förefaller mig också, och just detta berördes även av herr Stadener, att det skulle ligga ett intresse för kyrkans egen skull, att söka undanröja sådana anledningar till misstänkning mot kyrkan som äro alldeles obehövlige. Om, såsom det vittnades i konstitutionsutskottet från flera håll, det på åtskilliga ställen förekommer, att stämmoordföranden lyser ut stämmor på sådan tid, att stora skaror av de röstberättigade medlemmarna därigenom hindras från att närvara, så må man väl icke undra på, om detta väcker ovilja icke blott mot stämmoordföranden utan även, sorgligt nog, emot hela den institution, för vilken ordföranden står som representant. Jag tycker, att det borde ligga i vars och ens intresse, som älskar vår kyrka, att undanröja onödiga angreppspunkter gent emot henne från utomstående. Om det kan ordnas så, att stämman kan utlysas på sådan dag eller sådan tid på dagen, som för de olika församlingsmedlemmarna är lämpligast, så finner jag det vara en synnerligen stor förmån.

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Bland de skäl, som den förste ärade talaren anfört emot den föreslagna reformen, var ju också, att det skulle vara svårt för ordföranden att förbereda ärendena vid stämman, om den vore utsatt till en viss dag. Så vitt jag begriper måste det väl tvärt om vara lättare för ordföranden att kunna ha i ordning alla ärenden till stämman, om den har utlysts en längre tid i förväg än om detta icke har ägt rum. Jag tycker således, att just hänsynen till ordförandens förberedelse för stämman utgör ännu ett skäl för genomförande av den föreslagna reformen.

Jag skall icke trötta herrarne längre. Jag ville endast framställa det som ett önskemål och som någonting, såvitt jag kan se, för vår kyrka gagneligt, om vi kunde enas om en sådan reform som den här föreslagna. Att den har kommit fram i den form som har skett beror på att man velat få en överensstämmelse mellan kommunalstämmo- och kyrkostämmoförordningarna. Annars behöver jag icke säga att våra önskemål gå mycket längre. Vi skulle helst se, att besluten vid den viktiga decemberstämman skulle ske efter omröstning per capita, så att verkligen de röstberättigade finge göra sin mening gällande, men vi få naturligtvis böja oss för vad utskottet har föreslagit, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Clason: Herr talman, mina herrar! Praktiskt taget tror jag icke att föreliggande förslag alls har den räckvidd, som dess förespråkare anse. Det förvånade mig emellertid rätt mycket, när den siste talaren ville göra gällande, att här icke skulle föreligga ett förslag att i allmänhet få stämmorna förlagda till söndagen. Det framgår alldeles tydligt av klämmen, att det är särskilt om den saken decemberstämman eller sista stämman på året skulle fatta beslut. Såvitt jag förstår är det alltså detta som ligger bakom förslaget. Och om man erinrar sig, under vilka förhållanden dessa förslag först kommo upp, så var det alltid så, att förslagen till en början gingo ut på att stämmorna obligatoriskt skulle förläggas till en sön- eller helgdag. Det påstods till och med rätt energiskt, att varje utlysande av stämmor till en annan dag skulle vara illojalt mot vissa grupper av röstberättigade. Genljud av den uppfattningen hava också framträtt vid åtskilliga senare tillfällen.

Vi, som då motsatte oss sådana förslag, gjorde från vår sida gällande, att det kunde finnas och ofta finnes fullt legitima och lojala skäl för stämmans förläggande till andra dagar. Jag skall nu icke gå mycket in på dessa skäl; det har talats om dem vid många föregående tillfällen. Exempelvis förekommer det ju, att man i sammanhang med stämmorna vill utföra en del världsliga förrättningar, auktioner och sådant, som icke lämpligen kan förläggas till söndagen. Vidare framhölls från vår sida också, att det kan finnas bestämda svårigheter för decemberstämman eller den sista stämman under året att på förhand

bestämma dagen, när en stämman hösten därpå skall hållas. Kravet på ett obligatoriskt förläggande av alla stämmor till söndag och helgdagar kunde ej heller genomföras, och i stället fick man beträffande kommunalstämman genom 1913 års reform den formulering införd, som man nu vill få in även i kyrkostämmoförordningen — en formulering mot vilken för övrigt ur rent lagteknisk synpunkt åtskilliga rätt vägande anmärkningar skulle kunna framställas.

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Sedan denna reform genomförts, har emellertid en utredning verkställt om dess verkningar, och man har därvid kommit till ett rätt märkligt resultat. Det visade sig, att endast ett jämförelsevis ringa antal kommuner beslutat förlägga alla stämmor till söndag och helgdagar. Av 2,376 tillfrågade kommuner ha endast 329 beslutat förlägga stämmorna till söndag och helgdagar, under det 142 kommuner förlägga vissa stämmor till söndagar och vissa till vardagar; 179 kommuner ha icke fattat något beslut alls i frågan, 913 ha beslutat att icke förlägga stämmorna till söndagar, och 490 kommuner ha beslutat överlämna denna sak att avgöras av stämmans ordförande. Det meddelades i utskottet — och detsamma har även nämnts här i diskussionen — att fall förekommit då man första året beslutat att fixera stämman till en viss dag, men sedan funnit detta så opraktiskt, att man året därpå beslutat överlämna saken till stämmans ordförande.

Vad visar nu denna utredning? Jo, den synes mig visa, att en mycket stor, ja, den allra största delen av kommunerna alls icke önskar någon sådan fixering till en söndag eller helgdag, som från början utgjorde det egentliga kravet. Den visar alltså, att vi hade rätt, som förklarade, att en sådan bestämmelse vore olämplig, liksom också, att vi hade rätt, när vi förklarade, att det var svårt att ett helt år i förväg fixera dagen för stämmans hållande.

När reformens målsmän nu komma och klaga över, att här och där stämman icke hålles på söndagen, så kunna vi alltså från vår ståndpunkt svara: Ja, men detta är icke något bevis för att stämman hålles på en för kommunen olämplig tid. Det kan mycket väl vara så, att det står i full överensstämmelse med vad kommunens röstberättigade medlemmar önska. Och då ställer sig saken för mig principiellt så, att när någon starkare bevisning om reformens nödvändighet ännu icke har förebragts, så kan det måhända vara något för tidigt att stifta lag i frågan.

Det är emellertid en annan principiell betänklighet, som än mer har bidragit till att jag förenat mig med reservanterna, och det är, att det synes mig oegentligt, att en beslutande församling, vars ordförande är bestämd genom lag, skall ha rätt att bestämma tid för sina sammanträden på ett sätt, som omöjliggör för ordföranden att närvara. En ärad talare på Skånebänken menade, att sådana fall nog icke skulle kunna inträffa. Jag är icke alldeles övertygad därom. Om man exempelvis tar det rätt

Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)

stora antal kyrkoherdar, som ha duplikationsskyldighet, och som ha ganska väsentliga avstånd mellan de kyrkor, där de skola duplicera, så kan det tänkas, att det för en sådan kyrkoherde blir omöjligt att bevista en stämma, som är på förhand utsatt till en sön- eller helgdag. Härpå svaras nu, att det ju finnes en vice eller tillfällig ordförande, som kan ingripa i sådant fall. Ja, det är klart, att en sådan finnes att tillgå, då laga förfall föreligger, men därmed är det icke sagt, att man skall stifta en lag, så att den ordinarie ordföranden genom beslut av den församling, vars förhandlingar han skall leda, skall kunna *förhindras* från att deltaga i dessa förhandlingar. Det är egentligen av dessa skäl, som jag har förenat mig med reservanternas, och jag skall därför be att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Herr talman! Blott ett par ord. Jag vill endast påpeka, att jag i mitt förra anförande icke förnekade, att det i *utskottsklämmen* talas om förläggande av stämmorna till sön- och helgdagar, utan jag har endast förnekat, att *motionären* har utgått från kravet på att få stämmorna förlagda till söndagar. Han yrkar på grund av praktiska olägenheter som nu råda, att få dag och tid så satta, att de olika stämmomedlemmarna kunna närvara. Om det sedan bör vara sön- och helgdagar eller om det skall bli vardagar, talar han icke om.

Sedan säger den siste ärade talaren också, att ingen starkare bevisning har förebragts om de rådande missförhållandena. Det kan naturligtvis icke förebringas på annat sätt än att den ene efter den andre bär vittnesbörd om förefintliga praktiska olägenheter och att missbruk av ordförandens rätt har förekommit. Jag är gärna villig att medgiva, att ordföranden i allmänhet har så pass mycket förstånd, att han icke utmanar till en mängd berättigade anmärkningar, utan söker förebygga sådana, men ett motsatt förhållande har också ägt rum, och det är emot detta vi skulle inskrida. Som bevis på att verkligen olägenheter förekomma kan jag väl också räkna den omständigheten, att alla andrakammarledamöterna av högerpartiet i konstitutionsutskottet, vilka ju i allmänhet stå i nära beröring med de kommunala förhållandena och angelägenheterna ute i landet, ha enat sig om konstitutionsutskottets utlåtande, och att även en av högerledamöterna i utskottet från denna kammare har ansett det rättast och billigast att bringa förordningen om kyrkostämma i överensstämmelse med förordningen om kommunalstämma.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hult: Herr talman! Det finnes enligt mitt förmenande ett skäl för bifall till utskottets förslag, som icke blivit omnämnt vare sig i motionen eller i konstitutionsutskottets utlåtande och icke heller vidrörts under diskussionen här, och jag skall därför be att få säga några ord angående detsamma. Det rör sig om omröstningen å kyrkostämma. Som kammaren har sig bekant

skall vid kyrkostämma användas kommunens röstlängd. Nu händer det rätt ofta, att tredje ordinarie kyrkostämman utlyses till någon dag före jul, och detta är ju ingenting att säga om, utan är tvärtom helt naturligt, ty kyrkoherden har mycket att göra under juldagarna och vill därför ha kyrkostämman klaredrad före jul. Den tredje ordinarie kommunalstämman hålles däremot oftast under mellandagarna. Vad inträffar då? Jo, den gamla röstlängden användes vid kyrkostämman och den nya röstlängden, som justeras vid kommunalstämmans början, användes vid kommunalstämman. Det har då inträffat t. ex., att en till kommunen nyinflyttad person, som man gärna velat välja till ledamot av kyrko- eller skolråd, icke varit valbar, emedan han icke varit upptagen i den gamla röstlängden. Däremot har man på kommunalstämman kunnat välja samma person till medlem av kommunalnämnden eller dylikt. Detta är naturligtvis en olägenhet, som man icke får bortse ifrån, och därför finnes det ett praktiskt skäl för att ordna det så, att stämmorna så vitt möjligt hållas samtidigt, helst så att kommunalstämman kommer före kyrkostämman. Därigenom skulle samma röstlängd komma att användas vid båda stämmorna. I de bygder jag känner till ha vi ordnat saken på det sättet, att vi hålla båda stämmorna på samma dag. Vi bruka då hålla de två första ordinarie stämmorna på söndagar, och jag har icke märkt, att kyrkoherdarna haft någonting emot denna anordning. Decemberstämman återigen brukar av praktiska skäl hållas på en vardag, vilket nog närmast sammanhänger med just de av herr Ekman framförda skälen, att de längre bort boende lantmännen skola kunna hinna hem till kvällen. Då bägge stämmorna hållas på samma dag, draga de nämligen ganska betydligt ut på tiden. De bruka börja kl. 10, men till denna tid på dagen kunna de icke utsättas om de hållas på en sön- eller helgdag, ty då börjar gudstjänsten på de flesta ställen å landsbygden. Emellertid hålles i allmänhet kommunalstämman först, varvid den nya röstlängden fastställs, och denna röstlängd får sedan användas vid omröstning å kyrkostämman. Således tror jag, att det verkligen finnes ett praktiskt skäl för bifall till utskottets förslag, ty efter antagande av det samma kan en kommun ordna det så, att dessa stämmor hållas på samma dag, varigenom man kan undvika nyssnämnda, från många håll som en verklig olägenhet erkända förhållande beträffande röstlängdens justering.

Jag ber således, herr talman, att på dessa skäl få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kjellén: Det är naturligtvis otacksamt för en lekman att uppträda till försvar för vad man betraktar såsom ett kyrkligt intresse i en debatt, där två kyrkans män uppträtt till förmån för eftergift. Är det icke så, som den andre av dem sade, att de »stå saken litet närmare?» Visserligen; men måne det icke också kan vara så, att de stå politikens irrgångar litet fjär-

Om befogenhet för kyrkostämma att fastställa tid för sådan stämmas hållande.
(Forts.)

Om befogethet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)

mare? Jag fick några misstankar i den vägen, då jag hörde den förste av dem rekommendera eftergift i denna fråga, därför att det skulle stäcka agitationen mot pastors självskrivenhet såsom ordförande å kyrkostämma. Detta skulle således vara pudelns kärna. Men tror han verkligen det på allvar? Jag tror alldeles tvärtom och stärker i den tron då jag ser, att utskottet har framställt föreliggande reform såsom en »enkel konsekvens» av reformen angående kommunalstämma. Talaren kan vara ganska viss om att, i händelse detta förslag bifalles, man nästa gång kommer att såsom en enkel konsekvens *därav* föreslå borttagande av pastors självskrivenhet såsom ordförande på kyrkostämma och rekommendera, att kyrkostämman skall själv välja sin ordförande. Då jag för min del icke vill vara med om så enkla konsekvenser, har jag anslutit mig till reservationen och ber att få yrka avslag på betänkandet.

Herr Lindblad, Ernst: Detta är visst ingen stor, utan en ganska obetydlig fråga, men den är dock av humanitär betydelse, ty den gäller, om vi skola ålägga den som har till embetsåliggande att vara ordförande på kyrkostämma att kanske göra söndagen icke blott till arbetsdag utan till en straffarbetsdag, och detta på grund av nyck eller oppositionslusta inom församlingen. Detta tror jag vi kanske böra bespara honom, och herr Clason har redan visat, att den fakultativa rätt som i detta avseende finnes beträffande kommunalstämma nu utövas endast i ett mindre antal fall.

Varför jag begärde ordet var egentligen för att bemöta ett skäl, som anfördes av herr Hult. Han sade, att det skulle vara en väsentlig fördel att kunna gå efter samma röstlängd vid båda stämmorna. Den fördelen kan jag icke inse, ty båda röstlängderna finnas ju till hands, och skulle det vara för att få rättighet att välja för det kommande året en person, som icke står i den gamla röstlängden utan blott i den nya, är det intet som helst hinder för att man, med kännedom att han finnes upptagen i den nya, verkligen väljer honom. Att han icke finnes upptagen i den gamla röstlängden spelar ingen roll, ty naturligtvis är han lika valbar för det året, även om röstlängden icke är fastställd. Han blir i alla fall valbar i nästa ögonblick, ifall bägge stämmorna hållas på samma dag.

Det var ett ytrande av en talare på Skånebanken, som jag fann märkvärdigt. Denne talare sade, att, om den ordinarie ordföranden skulle vara förhindrad att närvara och leda stämman, det skulle vara mycket enkelt att ajournera stämman. Men därtill fordras beslut av stämman, och det beslutet är i varje fall kanske icke så lätt att genomföra.

Vidare ville samma talare plädera för att detta vore ett sätt att säkerställa och bevara pastors självskrivenhet såsom ordförande på kyrkostämma. För min del tror jag, att skall det embetsåliggandet bortfalla, faller det lika lätt vare sig detta genomföres

eller icke. Man får måhända ett skäl till att åberopa, varför det är olämpligt att pastor är självskriven ordförande å kyrkostämma och i skolråd, nämligen det, att han torde vara förhindrad att vara ordförande just å de stämmor, som av församlingen blivit utsatta till söndag; han kan hava duplikation eller andra förrättningar. Man har på det sättet fått ett nytt skäl mot den självskrivenhet, som den ärade talaren förklarade sig hålla på. Av dessa skäl och de reservanternas anförd yrkar jag bifall till reservationen.

*Om befoget
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Herr Österberg: Enligt min uppfattning är detta betänkande av synnerligen konservativt art, och det förvånar mig därför, att konservativa män här uppträtt och talat mot konstitutionsutskottets förslag i berörda avseende. Ty det är väl ändå så att, då det gäller en sådan fråga som kyrkostämmas sammanträde, det är synnerligen angeläget att bereda allmänheten tillfälle att kunna deltaga i dessa stämmor, särskilt med hänsyn till arbetarklassen. Det är ju icke så, att kyrkostämman sysslar enbart med rent kyrkliga angelägenheter, utan kyrkostämmorna handlägga även angelägenheter, som beröra folkskolan. Det är numera konstaterat, att det hos de djupa lagren av befolkningen vaknat ett varmt och livligt intresse för folkskoleväsendet, och det är för denna befolkning omöjligt att kunna giva detta varma livliga intresse tillkänna, därest kyrkostämmorna utlysas att hållas på förmiddagar eller mitt på arbetsdagen eller vilken tid på arbetsdagen som helst. Det är givet att, om kyrkostämmorna förläggas å sådana tider, att ortens arbetarbefolkning och småfolket över huvud taget beredes tillfälle att deltaga i kyrkostämman, hava prästerskapet och församlingen tillfälle att komma i intim kontakt med varandra och kunna, därest icke stridslustnad på ena hållet eller på bägge hållen förekommer, med gott samförstånd rådgöra om vad som kan vara till skolans och varför icke till församlingens bästa i stort sett. Man har fasthållit en vist vid det, att det skulle vara ordförandens oförytterliga rätt att bestämma tiden för kyrkostämman. Det har framförts, att det i de flesta fall inträffat och kanske ofta kommer att inträffa, att ordföranden utlyst kyrkostämman på tider, som för honom och hans närmaste vänner varit mest behagliga, men som för församlingen i övrigt varit synnerligen olämpliga. Jag tror, i likhet med vad en prästerlig talare sagt, att, vill man fortfarande bibehålla kyrkoherden såsom självskriven ordförande å kyrkostämma och avbryta agitationens spets i det stycket, är den riktiga vägen man bör gå just den som utskottet här föreslagit, nämligen att bereda decemberstämman tillfälle att utsätta för året lämpliga dagar för kyrkostämmans sammankomster. Vill man däremot verkligen till livs prästerskapets inflytande på skolväsendet då skall man biträda reservanternas yrkande, ty då bibehåller man fortfarande den gamla djupa och starka oviljan hos den stora allmänheten mot det tvång, som utmynnar i att lägga hinder i vägen för allmänheten att få deltaga i de stämmor, där skolans angelägenheter handhavas. Jag

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
faställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

har av egen erfarenhet många gånger haft tillfälle att just se detta, och jag tror för min del därför att, vill man se saken ur konserverande synpunkt, är det verklig vidsynt konservatism vad utskottet här föreslagit, ty därigenom bereder man församlingens herde och medlemmar tillfälle att kunna träffas och sysselsätta sig med församlingens angelägenheter på ett mycket mer intimt sätt, än som kan beredas dem, därest kyrkostämmornas ordförande fortfarande skall utsätta tiden för stämmornas hållande efter gottfinnande. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr von Mentzer: Såsom förut nämnts, hava här uppträtt två prästmän i frågan, och en av dem har synts särskilt vilja göra sig till talman för den prästerliga uppfattningen av saken. Det förvånade mig så mycket mera, att han kunde göra det då jag erinrade mig, att en petition som inlämnats till Kungl. Maj:t, frambars av rikets ärkebiskop, ordföranden i allmänna svenska prästföreningen och dessutom av åtskilliga andra framstående prästmän och representanter för åtskilliga, jag tror nästan alla, landets olika kyrkosamfund, en petition som gick i den riktningen, att man ville bevara söndagen fri från kommunalt arbete och då även från kyrkostämmor. Det gällde icke den här saken, men i alla fall grundsatsen var det som man då uttalade sig för. Det är så mycket mera anmärkningsvärt, att här uppträtt två prästmän för utskottets förslag som övriga kyrkans representanter inom kammaren hava tegat; men det är ju en gammal regel, att när man tiger, så samtycker man. Jag kan emellertid icke dela den förste talarens påstående om prästernas syn på saken. Jag tror, att de hava en annan åsikt. Jag tror icke, att de i allmänhet vilja vara ogina, så att talet om att de av oginhet skulle utsätta stämmorna till dagar, då det är mindre lämpligt för någon viss del av församlingen att komma tillstädes är icke någon sann skildring av ställningen.

Då det från prästerlig synpunkt framhölls, att man borde bifalla utskottets yrkande, i fall man verkligen ville bevara pastors självskriften som ordförande, undrar jag, om det verkligen kan vara så. Vi veta ju, att i stora delar av riket har genomförts — och vi stå i begrepp att i ännu större grad genomföra — duplikation inom församlingarna. Har då en präst att företaga duplikation och resa rätt långt mellan församlingarna, blir det väl nästan omöjligt för honom att, samma dag som han har haft sådan duplikation, hålla kyrkostämma. Däremot har man, om man bifaller utskottets hemställan, efter min syn på saken, i stället för att bevara pastors självskriften, på en omväg upphävt samma självskriften. Det synes mig, som om detta icke borde göras av kammaren, utan att verkligen prästerskapet i stort finge yttra sig därom. Man komme enligt min mening därigenom att frångåta dem denna självskriften, och jag tror att den har värde. Jag tror, att genom självskriften får man också det som trots allt ändå kan vara ganska värdefullt.

Men det gäller att bevara icke blott en självskriven utan även en självständig ordförande. Därmed syftar jag icke på att ordförande skulle kunna visa bristande tillmötesgående, utan jag menar, att ordföranden skall kunna vara självständig så till vida, att han skall kunna försvara högre principer än dem, från vilka motionären utgår, vilken i sin motion icke tyckes veta av något annat än att böja sig för majoriteten. Här stå som sagt mot varandra dels ett yrkande, som går ut på att man endast skall tillgodose majoriteten — det är lojalt, intet annat är lojalt — dels en annan synpunkt, som går ut på att tillgodose — och onekligen mera tillgodoses — det som ligger bakom, det högsta budet: tänk på att du helgar Herrans vilodag. Vid avgörandet av, vilken av dessa grundsatser man skall godkänna, hoppas jag, att utslaget icke skall bliva tvivelaktigt från första kammarens sida.

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Herr Bergqvist: Jag hade icke tänkt begära ordet i denna fråga, men då herr von Mentzer tydligt och klart uppfordrat prästerskapet i kammaren att uttala sin mening i den sak det här gäller, anser jag mig icke böra undandraga mig detta.

Jag kan icke finna, att det är några synnerligen trängande skäl, som påfordra den reform, som av utskottet är föreslagen. Det är nog i allmänhet redan så, att kyrkostämmor på landet hållas på söndagar, och om undantag därifrån äger rum, sker det nog i regeln av fullt objektiva och verkliga skäl och icke av ren kitslighet från ordförandens sida, såsom här insinuerats. Jag är icke principiell motståndare mot att kyrkostämmor hållas på söndag, och i egenskap av kyrkostämmoordförande har jag mången gång hållit kyrkostämma på sön- eller helgdag. Men det finnes kyrkostämmor, om vilka man på förhand kan veta, att de komma att bliva av den beskaffenhet, att de minst sagt skola verka störande på helgdagsfriden. Det förekommer nämligen ibland ämnen, som ställa de olika partierna i församlingen skarpt mot varandra och giva anledning till heta meningsutbyten. Det är utan tvivel motbjudande för dem, som älska söndagsfriden, att kanske direkt från kyrkan, där de hämtat uppbyggelse under gudstjänsten, nödgas gå till en sådan stämma, där andakten blir fullkomligt splittrad. Av sådant skäl anser jag, att det är betänkligt att fastslå, att församlingen skall kunna besluta, att kyrkostämmorna ovillkorligen skola hållas på söndag. Och jag kan tillägga, att det dessutom finnes praktiska svårigheter härför. På de ställen t. ex., där prästerna hava att predika i två kyrkor, blir större delen av dagen upptagen för gudstjänsters förrättande. Har prästen därjämte andra kyrkliga förrättningar, blir det svårt för honom att på söndag även hålla en större kyrkostämma.

Nu har man invänt, att man ju har vice ordförande att tillgå, men då det i regel är den ordinarie ordföranden, som

Om befogenhet för kyrkostämma att fastställa tid för sådan stämmas hållande.
(Forts.) förbereder ärendena och som är mest inne i dem, kan det icke vara nyttigt för stämmans förhandlingar, att en annan person skall inträda och leda dem.

Jag har med glädje konstaterat, att det här i dag framhållits, att det är en förmån att behålla pastor såsom självskriven ordförande å kyrkostämma; det har huvudsakligen varit från vänsterhåll, som detta betonats, och jag vill taga fasta på det. Men för min del ställer sig saken så att, om det skulle gälla att välja mellan söndagshelgden och pastors självskrivenhet såsom ordförande, väljer jag det förra alternativet.

Det har också sagts, att det skulle medföra större intresse och kärlek för vår kyrka, ifall man ginge in på denna reform. Det var herr Klefbeck, som särskilt framhöll den synpunkten. Jag tror, att för allmänhetens ställning till kyrkan i dess helhet betyder denna reform absolut ingenting.

Jag anhåller, herr vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Meurling: Då man synes vänta av ledamöter i kammarken, vilka själva äro ordförande i kyrkostämma, att de skola yttra sig i den nu förevarande frågan, vill jag icke undandraga mig att säga min tanke.

Det har anförts, att den begäran, som är framställd, skulle leda därtill, att det icke bleve så många, som hindrades att vara närvarande vid kyrkostämmorna. Det synes mig underligt, att från det hållet utgår ett förslag, som kan hava till följd, att själva ordföranden blir hindrad att närvara vid kyrkostämman, och det komme säkerligen ofta att bliva händelsen, om det nu skulle bestämmas, att kyrkostämmorna skulle hållas på söndagen.

Vidare har också avsetts att underlätta för en del, som önskade deltaga i kyrkostämmorna, att kunna göra detta. Men på samma gång den reform, som nu påyrkas, skall underlätta för somliga att kunna deltaga i kyrkostämmorna, försvårar den också på samma gång för andra deltagandet i desamma, nämligen för alla dem inom församlingen, som önska hava sabbatsfrid på söndagen och som önska använda denna dag till uppbyggelse i stället för att deltaga i kanske långvariga och uppsplitande strider i kommunala frågor.

Och slutligen har det också framhållits, att genom den föreslagna reformen skulle det bliva lättare att bibehålla den nuvarande ordföranden vid denna befattnings. Jag tror för min del, att det i många fall skulle verka motsatsen. Det finnes nämligen många ordförande, skolrådsordförande, som nu äro alldeles upptröttnade av de strider som förekomma inom kommunen, i synnerhet angående skolväsendet, vilket är ett ärende, som skall behandlas på kyrkostämmorna. Om det då beslutes, att kyrkostämmorna skola hållas på söndagar, så tror jag, att många ordförande möjligen komma att utnyttja det på det sättet, att de undandraga sig att taga ledningen av kyrkostämmorna. Om det

anses vara en förmån, att kyrkostämmorna haft denna ledning, tror jag, att den förmånen minskas genom ett bifall till motionen. Jag ber därför att få instämma med reservanterna.

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Herr Stadener: En av de ärade talare, som tillhöra reservanterna i utskottet, har ägnat mitt anförande i början av debatten en viss uppmärksamhet. Han syntes mena, att jag där uttalat mig på sådant sätt, att jag icke skulle vilja värna söndagens helgd och dess egenskap av vilodag. Han ökade min förvåning genom uttalandet att jag antytt, att prästerna i egenskap av ordförande vid kyrkostämmorna skulle visat oginhet eller brist på tillmötesgående. I dessa avseenden svävar han i fullkomlig villfarelse, och när han tagit del av det tryckta protokollet, skall han icke i mitt anförande återfinna något av vad han ville inlägga i detsamma.

Vid en föregående riksdag hade vi tillfälle att här i kammaren debattera vår ställning till frågan om söndagens helgd, och därför vill jag icke nu upptaga det spørsmålet. Beträffande åter den andra frågan om prästernas villighet att tillmötesgå uttalade önsknings, har jag alldeles samma uppfattning som nämnde talare och herr Bergqvist, nämligen att prästerskapet i stort sett visat villigt tillmötesgående mot de önsknings som framställts; åtminstone så långt min iakttagelseförmåga sträckt sig. Men detta utesluter icke, att det kan finnas undantag, och jag tror, att den ärade stiftschefen skall giva mig rätt däri, att sådana finnas. Det är naturligtvis för deras skull, för dessa få falls skull, som de förslag, vilka vi nu behandla, fram bäras. De skulle eljest icke förekomma.

En upplysning av värde har lämnats av den reservant, som hade ordet, då han klargjorde för kammaren, att antalet kommuner, som begagnat sig av sin nyvunna rättighet att utsetta kommunalstämma till söndag, varit jämförelsevis ringa. Man synes därav även kunna draga den slutsatsen, att därest Kungl. Maj:t och riksdagen bifalla en sådan förändring i kyrkostämmoförordningen, som här åsyftas, kommer icke söndagen att utöver vad nu sker i väsentligen utsträckt mån tagas i bruk för kyrkostämmas hållande. Sådant bruk av söndagen förekommer för närvarande i viss omfattning. Herr Bergqvist har upplyst, att han själv i ett avsevärt antal fall hållit kyrkostämma på söndag, och jag vill tillfoga, att detsamma är förhållandet med mig. Jag tillägger ytterligare, att jag tjänstgjort sedan åtskilliga år tillbaka i församlingar, där jag söndagligen haft den mycket omtalade duplikationsskyldigheten, vilken dock aldrig hindrat mig att hålla kyrkostämman på ifrågavarande dag, när så varit behövt.

Av vad jag anført framgår, att effekten av den eventuella lagstiftningen, i vad den åsyftar förändring i nuvarande förhållanden, blir icke av synnerligt stor omfattning. Redan nu är det nog så, att på de flesta ställen på landsbygden kommunal-

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

stämmoordföranden och kyrkostämmans ordförande kommunicera med varandra i syfte att utsätta stämmorna i följd efter varandra. Då kommunerna äga rätt att bestämma dagen för ordinarie kommunalstämmors hållande, har därav också blivit en följd, att kyrkostämmorna i regel redan nu förläggas till den dag, då kommunen önskar att de skola hållas. Jag har därför i mitt första anförande motiverat min ståndpunkt huvudsakligast med andra synpunkter. Jag har därvid påpekat önskvärdheten av att få bort ett stridsämne, som eljest skulle kunna användas i agitatoriskt syfte och kanske verka skadligt för hela kyrkoorganisationen.

Denna synpunkt upptogs till bemötande av herr Kjellén, och om jag icke missuppfattade honom, ville han göra gällande, att han intog en väl så prästerlig hållning i denna fråga som någon i diskussionen deltagande prästman, ehuru han vore mer förtrogen med politikens irrgångar. I det sista påståendet tror jag icke att han tagit miste. Det första påståendet däremot är säkerligen endast ett alldeles för älskvärt sätt att uttrycka sig i debatten. Talaren antydde att genom det, som nu föreslås, man icke skulle få bort den agitation mot pastors självskrivnenhet att vara ordförande på kyrkostämmorna, som nu möjligen finnes i landet, utan fast mer hjälpa denna agitation framåt. Jag kan naturligtvis icke förutsäga att den nu föreslagna åtgärden, därest den genomföres, ofelbart kommer att hava den verkan att därigenom avlyses agitationen mot prästens ställning såsom självskriven ordförande å kyrkostämmorna. Jag vet mycket väl att det inträffat, att reformer, som till sist genomföras efter lång tvekan, visat sig komma för sent, och det är följaktligen mycket möjligt, att denna lilla reform, om den blir beslutad i dag, visar sig hava kommit för sent. Men det är icke uteslutet att den kan komma i tid ännu. Åtminstone har den, som har någon kännedom om kyrkopolitiken i detta land, anledning att göra den reflektionen: det är sannerligen icke skäl att dröja med genomförandet av reformer, om de tilläventyrs kunna undanröja en agitation, vilken eljest växer sig starkare och bittrare. Det är från denna synpunkt jag tagit mig friheten förordna konstitutionsutskottets utlåtande.

Till sist uttalar jag förhoppningen, att herr Bergqvist icke skall bliva ställd inför valet mellan å ena sidan söndagens frigörelse från kyrkostämmosammanträden, och å andra sidan prästens självskrivnenhet såsom ordförande å kyrkostämman. Trots hans uttalande är jag icke säker på att, därest han stode inför detta val, han skulle välja söndagens frigörelse och avstå från ordförandeplatsen på kyrkostämman. Jag skulle åtminstone icke tro mig själv om att välja på detta sätt.

Jag ber, herr talman, att få tillstyrka konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr von Mentzer: Sedan jag hade ordet, har jag fått

i min hand en promemoria av den 1 november 1913 angående vissa ändringar i kyrkostämmoförordningen, däri föreslagits just en förändring i detta stycke av ungefär samma innehåll, som det utskottet nu förordar. Det heter nämligen, att det skulle föreskrivas, att »ordinarie kyrkostämma i december må kunna beträffande de ordinarie kyrkostämmorna under nästföljande år eller någon av dem besluta, å vilken dag sådan stämma skall hållas, eller, därest så ej finnes lämpligt, huruvida stämma skall utsättas till sön- eller helgdag.»

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid,
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

I detta ärende ha yttranden infordrats från domkapiteln, och efter vad dessa giva vid handen hava anmärkningar mot den föreslagna förändringen framkommit från icke mindre än elva domkapitel, och endast ett lär hava tillstyrkt förändringen. Jag tycker, att detta är nog så starkt talande för den ställning prästerskapet intager i detta stycke.

Jag skall nu bedja att få till slut något beröra ett yttrande, som här framkommit. Det har sagts, att om denna förändring blir lag, skulle det bidraga till undanröjande av en allmän motvilja mot nuvarande ordning. Hur pass grundat ett sådant yttrande kan vara, visar sig av den utredning, som förebragtes av konstitutionsutskottet i fjol, varav framgick att av de kommunalstämmor, som hade begagnat sig av den dem meddelade rätten att bestämma över dag för hållande av nästkommande års kommunalstämma, var det endast 329, som stannat vid beslut att kommunalstämma skulle hållas på söndag. 913 hade förklarat sig vilja hava dessa stämmor icke på en söndag och 400 hade överlämnat åt ordföranden att bestämma i ärendet. 142 hade icke fattat något beslut i frågan. Dessa uttalanden hade framkommit från 2,153 av rikets samtliga 2,376 lantkommuner. Om man nu lägger dessa siffror framför sig, är det icke svårt att förstå, hur pass verklig bakgrund det ligger bakom dessa yttranden, att det skulle vara en allmän motvilja mot nu bestående ordning i avseende å kyrkostämmors hållande.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Det är det egendomliga med denna debatt, att det nästan huvudsakligen varit talare, som förklarat eller på vilka man kunnat märka, att de egentligen icke varit beredda att gå upp i debatten. Då det är så, tror jag ingen skada är skedd, om jag också sällar mig till dem. Jag har kallats upp av herr von Mentzer till ett litet berättigande, som jag redan gjorde i fjol sommar, men som tydligen då icke uppmärksammades och som väl heller icke beredde någon glädje i kammaren. Då jag emellertid nu kommit upp, ber jag att ytterligare få säga ett par ord.

Att man varit mycket litet beredd, visar sig redan därav, att debatten glidit ut på saker och ting, som egentligen icke höra till ämnet. Det är icke alls fråga om söndagens helgande eller icke helgande just nu. Frågan gäller, huruvida kyrkostämman i december skall få lov att bestämma dag för följande års ordinarie kyrkostämmor. Det gäller heller icke att kyrkostämman, i december

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

såsom exempelvis herr Bergqvist tycktes vilja tro, nödvändigtvis skall bestämma följande års kyrkostämmor till söndagar, utan endast för den händelse det visar sig lämpligt att så göra. Samtidigt upplyste emellertid herr Bergqvist, att han själv hållit många kyrkostämmor på söndagarna. Man driver således i kammaren opposition mot utskottets förslag på grund av fruktan för något som redan finnes, d. v. s. man vill avvärja en fara, som vi allesamman ordentligt hava över oss. Jag tycker sådant är skäligen onödigt.

Om jag så skulle övergå till statistiken, som egentligen kallat upp mig, har jag att i denna sak säga ungefär vad jag sade i somras. Denna statistiks siffror böra icke blott räknas utan även vägas, och om man väger dem, såsom jag tog mig den lilla friheten att göra i somras, så finner man att det är de små kommunerna, som bestämt sig för stämmors hållande på vardagar, och de stora kommunerna däremot, d. v. s. kommunerna med många innebyggare, som bestämt sig för söndagarna. Detta visar väl en sak, nämligen att det finnes mycket olika förhållanden i vårt land, förhållanden, som begära att man tager hänsyn till dem. Det är då icke mer än rätt och riktigt, att varje kommun i detta fall får lov att göra de avväganden, som för kommunen i fråga äro de bästa. Ty det är just felet såväl i det här förslaget som i statistiken, som gör att man måste taga både förslaget och statistiken med en viss lätthet: man vet ej i vad mån kommunmedlemmarna få eller fått bestämma. Man vet icke, på vilken dag de kommunalstämmor voro utsatta, som bestämde om dagen för följande års stämmor. Var det en söndag, kan man ju tänka sig, att mycket folk kom tillsammans, men var det en vardag, hade man ju precis samma olägenhet att kämpa mot som den, man ville undanröja. Och med detta utskottets förslag är förhållandet enahanda. Då man icke kan garantera, att den decemberstämma, som skall besluta om följande års kyrkostämmor, blir utsatt på sådan dag att de många kunna närvara, då är ju egentligen icke mycket vunnet. Det är detta, som gör att jag icke förstår högeroppositionen mot utskottsbetänkandet. Och förresten: detta är till punkt och pricka ingenting annat än den reservation, som år 1912 frambars av trenne lantmän, herrar Jansson i Djursåtra, Magnusson i Tumhult och Jönsson i Slätåker. Till punkt och pricka! Alla dessa tre namn äro för mig synnerligen sympatiska, men att deras förslag skulle åstadkomma en social livs-verksamhet av så farliga former, att man *här* behöver vara rädd för den — det tror jag är tämligen onödigt att befara.

Herr Bergqvist: Herr Olsson sade nyss, att han sällade sig till deras skara, som uppträdde oförberedda i diskussionen, och det är icke utan att man av hans anförande kunnat märka, att det låg en viss sanning i detta. Men då han varit med i konstitutionsutskottet om fattande av beslut i frågan, är det underligt, att han icke satt sig fullt in i klämmens mening, ty att så icke varit förhållandet kan man finna av den tolkning, herr Olsson gjorde av mitt uttalande. Om herr Olsson genomgår ut-

skottets kläm litet närmare, skall herr Olsson finna, att det här gives två alternativ; det ena är att kyrkostämman skall kunna bestämma viss dag eller vissa dagar, på vilka nästkommande års kyrkostämmor skola hållas, och det andra är, att, därest stämman icke vill fatta sådant beslut eller icke finner sig på förhand kunna bestämma vissa dagar den dock så tillvida kan besluta rörande tiden för de ordinarie stämmornas hållande att de skola hållas på sön- eller helgdag. Om nu en stämma fattar det beslutet, kan jag icke inse annat, än att detta för ordföranden medför nödvändighet att för det året utsätta de ordinarie kyrkostämmorna till sön- eller helgdag. Något annat har jag icke sagt i mitt förra yttrande och jag håller fast vid att detta är innebörden i och följden av konstitutionsutskottets förslag.

*Om befogenhet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Vidare har herr Olsson sagt, att här icke är fråga om söndagens helgd eller icke, och däri kan jag ju i viss mån ge honom rätt. Det är det icke strängt taget, och jag har heller icke generaliserat mitt omdöme därhän, att hållande av kyrkostämma på söndag skulle i och för sig vara ett vanhelgande av sabbaten; men jag har sagt, att det finnes vissa stämmor, som med hänsyn till förekommande stridsämnen kunna verka störande på söndagsfriden, och det är ett påstående, som jag vet är grundat på fakta och som jag ytterligare vidhåller. Om nu en sådan ordning skall införas, att ordföranden icke skall äga möjlighet att utsätta en sådan stämma på vardag, utan nödvändigt måste vara bunden att hålla den på sön- eller helgdag, då säger jag, att i detta fall söndagsfriden kan äventyras och att det i varje fall kan medföra, att ordföranden måste känna starka samvetsbetänkligheter.

Mot herr Stadener skall jag tillåta mig anmärka, att när jag sade, att i fall jag skulle ställas inför det alternativet att välja mellan söndagshelgden och pastors självskriften som ordförande i kyrkostämman, jag skulle välja det förra, detta icke bör tydas därhän, som herr Stadener gjorde, att jag i valet mellan, huruvida kyrkostämma överhuvud taget bör hållas på söndagen, och pastorernas självskriftenhet såsom ordförande skulle välja att se självskriftenheten avförd. Såsom han tolkade mina ord, voro de orätt uppfattade, och hans yttrande innebar en misstyndning av vad jag sagt.

Slutligen vill jag säga, att jag icke anser denna fråga vara av någon genomgripande och stor betydelse, då ju redan nu, såsom jag sade, många kyrkostämmor hållas på söndagarna, och praktiskt taget tror jag icke att förslaget medför stor förändring. Det är av andra av mig antydda omständigheter jag ställer mig betänksam mot förslaget och på grund av vilka jag nu yrkar avslag.

Herr Hellberg: Jag föranleddes att begära ordet, därför att jag anser en så stor och betydelsefull fråga icke böra avfärdas alltför lättvindigt, och jag har också velat lämna mitt lilla bidrag.

*Om befogethet
för kyrko-
stämma att
fastställa tid
för sådan
stämmas
hållande.
(Forts.)*

Herrarna må nämligen komma ihåg, att det här gäller att besluta detsamma för kyrkostämma som redan för två år sedan beslöts för kommunalstämma. Jag förmodar, att många anse detta vara ett ytterst lättsinnigt steg. För mig kan det ju icke te sig så, eftersom jag varit med om beslutandet av utskottets hemställan, och jag hörde också här nyss enskilt berättas, att en kammarens ledamot av högern yttrat, att han undrade om det funnes någon människa, som kunde reservera sig mot detta, och blev förvånad, då han fann fem reservanter.

Såvitt jag förstår, är det endast ett skäl, som anförts mot utskottets hemställan, och det är inte något skäl. Det skulle vara omöjligt för kyrkostämmans självskrivne ordförande, har det sagts, att ordna så, att han icke vore alldeles överhopad av ämbetsgöromål just vid det tillfälle, då han skulle hålla stämma. Jag tycker ändå, att även om man icke tänker så synnerligen högt om prästernas förmåga, man borde tilltro dem att kunna ordna den saken, då de hava ett år eller ett halvt år på sig för att göra det. Det bör icke vara värre för dem än för kommunalstämmornas ordförande, som ju också kunna ha mycket att göra. Detta är som sagt det enda skäl jag kunnat finna, som talar mot förslaget; alla övriga skäl vända sig precis lika mycket mot vad kammaren redan för två år sedan beslutade. Jag skall icke vidare förlänga debatten — jag förmodar, att flera talare efter mig skola ytterligare framhålla sina synpunkter på denna mycket stora och betydelsefulla fråga. För att emellertid visa huru landet ligger vill jag blott till sist påminna, att medan fem utskottsledamöter från första kammaren reserverat sig — endast en har icke reserverat sig — hela kontingenten på högersidan från andra kammaren har biträtt utskottsförslaget.

Herr Clason: Med anledning av att herr Olsson nu upprepade samma anmärkningar mot här anförda statistik, som han gjorde förra sommarriksdagen, så vill jag framhålla, att orsaken, varför vi fortfarande stödjade oss på den statistiken, helt enkelt är den, att vi icke ansett de slutsatser, herr Olsson velat draga av densamma vara berättigade.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår såväl vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen, befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 63.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 24 och 26 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utsträckt kommunal skattskyldighet för kronoparker och andra statsdomäner.

Ang. utsträckt kommunal skattskyldighet för kronoparker och andra statsdomäner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats de likalydande motionerna nr 16 i första kammaren av herr *Grubbström* och nr 20 i andra kammaren av herr *Bergman*, i vilka motioner hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda i vad mån statsverket borde åtaga sig kommunal skattskyldighet för de kronoparker och andra statsdomäner, för vilka sådan skyldighet hittills icke varit gällande, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att ifrågavarande motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Grubbström*: Det kunde ju synas tämligen överflödigt att påkalla kammarens uppmärksamhet i denna fråga. Icke därför, att utskottet enhälligt avstyrkt bifall till de väckta motionerna om utredning angående utsträckt kommunal skattskyldighet för statsskogarna. Utan därför, att utskottets motivering ger vid handen, att en sådan utredning i alla fall kommer till stånd, och att motionärernas önskemål icke tycks sakna utsikt till förståelse i riksdagen, när den kommunala skattefrågan en gång kommer att behandlas.

Jag har emellertid begärt ordet för att framföra några uttalanden, som kommit mig tillhanda från orter, där man har ett stort och berättigat intresse av att något blir åtgjort i denna sak.

Så framhåller kommunalordförande i Lycksele socken, efter att hava instämt i motiven för motionen, »att genom upplåtande

Ang. utsträckt kommunal skattskyldighet för kronoparker och andra statsdomäner.
(Forts.)

av enstaka kronotorp såväl kostnaden för fattigvården stegrats som ordnandet av skolväsendet försvårats. Det är givet, att kommunen ej kan bygga skolor för ett eller ett par stycken kronotorp, utan måste barnen på kommunens bekostnad underhållas i någon byskola. Där kronotorpen upplåtas kolonivis, dröjer det ej länge, förrän kommunen måste där bygga skolhus. Om en större arbetspersonal kommer att anställas för kronoparkerna, vilket för deras rätta skötsel är nödvändigt, kommer kostnaden för fattigvården och skolväsendet att bli betydligt större. Hittills hava i regel kronotorparna ej behövt betala några kommunalutskylder.»

Från Malå skrives, att kronoparkerna i denna socken hava ett taxeringsvärde av 1,082,400 kronor, under det att övriga fastigheter äro taxerade till tillhoppa 1,457,600 kronor, av vilka siffror det framgår, att det för kommunen måste vara synnerligen kännbart att vara i avsaknad av skattebidrag från den väsentliga del av fastigheterna inom kommunens område, som utgöres av statsskogar.

Från Sorsele, Arjeppluog med flera håll erinras, att fjällsocknarna, som hava den minsta bärkraften, tyngas av de svåraste skattebördorna, och att därtill i icke ringa mån bidrager, att kronoparkerna äro fria från kommunal beskattning.

Det rätta ordet synes mig en allmogeman från Arvidsjaur hava funnit, då han i ett meddelande understyker, att »här föreligger ett rättfärdighetskrav».

Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa, utan vill endast uttala, att det rättfärdighetskrav det här gäller bör så snart ske kan bli tillgodosett.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Ang. avlöningar åt auditörer m. fl.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 24 och 26 innevarande månad bordlagda memorial nr 11, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 16 (avlöningar till civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.) i statsutskottets utlåtande nr 2 angående regleringen av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel.

I den till riksdagen den 14 januari 1915 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t i punkt 16 under andra huvudtiteln föreslagit riksdagen bland annat att godkänna ej mindre ett av departementschefen framlagt förslag till avlöningsstat för den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna, att tillämpas från och med år 1916, dock med rätt för Kungl. Maj:t att i särskilt fall fördela i staten för viss befattning upptagen avlöning eller arvode på två eller flera befattningshavare, än även de villkor och bestämmelser, som av departementschefen föreslagits för auditörernas åtnjutande av de i samma stat upptagna avlöningsförmåner.

Statsutskottet hade under punkt 16 i sitt utlåtande nr 2 av anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) till *avlönande av den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna* på extra stat för år 1916 bevilja ett anslag å 102,400 kronor;

b) fastställa följande övergångsstat för vissa auditörer.

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Arvode	Summa
1 auditör vid flottans station i Karlskrona .	3,000	1,000	—	4,000
1 " " Vaxholms grenadjärregemente .	—	—	900	900
1 " " Jämtlands fältjägarregemente .	—	—	900	900
1 " " Västerbottens regemente	—	—	900	900
1 " " Skånska husarregementet	—	—	900	900
Summa	3,000	1,000	3,600	7,600

Anm. För auditören vid flottans station i Karlskrona kan lönen efter 5 år höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.

samt för genomförande av denna stat å andra huvudtiteln uppföra ett ordinarie anslag: »Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer» å 7,600 kronor;

c) medgiva, att de innehavaren av auditörsbefattningen vid flottans station i Karlskrona tillkommande ålderstillägg, finge från och med år 1916 utgå från andra huvudtiteln ordinarie förslagsanslag till ålderstillägg;

d) medgiva, att, därest krigsdomare eller auditör vid regements- eller stationskrigsrätt åtnjutit ledighet från visst eller vissa krigsrättssammanträden, till den, som i hans ställe tjänstgjort i krigsrätten, finge från det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter utbetalas ersättning, utöver vad den ledige krigsdomaren eller auditören kunde förklaras skyldig att i sådant avseende utgiva, med belopp för varje dag sådant sammanträde pågått av 10 kronor, vad krigsdomare anginge och 15 kronor, vad anginge auditör.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade båda kamrarna till utskottet återförvisat ifrågavarande punkt.

Återremissen hade synts utskottet hava föranletts av vissa, efter avgivande av utskottets ifrågavarande utlåtande meddelade rättelser av de i vederbörande statsrådsprotokoll lämnade uppgifterna angående de å äldre stat kvarstående auditörernas avlöningsförmåner.

Med iakttagande av de sålunda vunna upplysningarna hade utskottet i nu föredragna memorial hemställt, att riksdagen måtte

Ang. avlöningar åt auditörer m. fl.
(Forts.)

Aug. av-
löningar åt
auditörer m. fl.
(Forts.)

a) till avlönande av den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna på extra stat för år 1916 bevilja ett anslag å 102,320 kronor;

b) fastställa följande övergångsstat för vissa auditörer:

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Dagavlönning å 2 kronor, förslagsvis	Summa
1 auditör vid Västerbottens regemente	900	400	120	1,420
1 » » Jämtlands fältjägarregemente	900	400	120	1,420
1 » » Vaxholms grenadjärregemente	900	400	120	1,420
1 » » Skånska husarregementet	900	400	120	1,420
1 » » flottans station i Karlskrona	3,000	1,000	—	4,000
Summa	6,600	2,600	480	9,680

Anm. För auditören vid flottans station i Karlskrona kan lönen efter 5 år höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.

samt för genomförande av denna stat å andra huvudtiteln uppföra ett ordinarie anslag: »Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer» å 9,680 kronor, därav förslagsanslag till dagavlönning, 480 kronor;

c) medgiva, att de innehavaren av auditörsbefattningen vid flottans station i Karlskrona tillkommande ålderstillägg, finge från och med år 1916 utgå från andra huvudtiteln ordinarie förslagsanslag till ålderstillägg;

d) medgiva, att, därest krigsdomare eller auditör vid regements- eller stationskrigsrätt åtnjutit ledighet från visst eller vissa krigsrättssammanträden, till den, som i hans ställe tjänstgjort i krigsrätten, finge från det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter utbetalas ersättning, utöver vad den ledige krigsdomaren eller auditören kunde förklaras skyldig att i sådant avseende utgiva, med belopp för varje dag sådant sammanträde pågått av 10 kronor, vad krigsdomare anginge, och 15 kronor, vad anginge auditör.

Herr statsrådet Hasselrot: Herr talman, mina herrar! I statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag begärde Kungl. Maj:t till avlöning åt auditörer sammanlagt 56,600 kronor. I föreliggande proposition har Kungl. Maj:t gjort framställning för samma ändamål om ett belopp av sammanlagt 69,700 kronor. Det är alltså en ökning av 13,100 kronor.

Det kan ju synas nyckfullt eller visa en bristande utredning, att siffrorna under så kort tid sålunda växla. Detta är emellertid icke förhållandet. Anledningen till den föreslagna ökningen

är ett riksdagens beslut, nämligen det beslut, varigenom i krigslagarna infördes en bestämmelse, att sträng arrest i allmänhet endast får ådömas av krigsrätt. Denna utan tvivel kloka anordning kommer ju uppenbarligen att väsentligt öka auditörernas arbetsbörda. Auditörerna äro nämligen skyldiga att närvara vid krigsrättens alla sammanträden samt att uppsätta och expediera protokoll och beslut.

*Ang ar-
löningar åt
auditörer m. fl.
(Forts.)*

Nu har statsutskottet i två hänseenden avvikit från Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har sålunda anvisat det belopp, utskottet ansett kunna förordas, på extra stat, i stället för att Kungl. Maj:t föreslagit det på ordinarie stat. Detta anser jag vara principiellt oriktigt. Auditörerna äro nämligen domare, och därom äro vi ju alla ense, att vi vilja hava vår domarekår fullt självständig. Mot denna princip bryter nu statsutskottets utlåtande. Vål är det sant, att vi även förut i mångahanda måtto syndat mot ifrågavarande princip. Då vi nu emellertid kommit så långt, att det på allvar är fråga om att åstadkomma en bättring i det militära rättegångsväsendet, motverkas detta syfte, såvitt jag kan förstå, av utskottets förslag.

Den andra avvikelser från Kungl. Maj:ts förslag består däri, att utskottet föreslagit en avprutning på ett par tusen kronor. Denna avprutning är ju i och för sig icke väsentlig, men blir dock betydande, om man tager hänsyn till att Kungl. Maj:t beräknat auditörernas löner så lågt som till 1400 kronor per auditor och regemente. Detta är, såvitt jag förstår, så lågt som möjligt, och i fråga om det minsta möjliga gives icke någon prutman.

Nu har andra kammaren redan ställt sig på utskottets sida, och det lönar sig därför icke att göra någon affär av det hela. Jag har emellertid icke ansett mig kunna med tystnad förbigå saken; jag vill uttala mitt beklagande i anledning av det beslut kammaren kommer att fatta, och jag vill tillika tillåta mig att uttala den farhågan, att det kommer att visa sig vara synnerligen svårt, om ens möjligt, att på ett fullt tillfredsställande sätt rekrytera auditörkåren. Och få vi mindre goda auditörer, då få vi också en dålig militär rättsskipning.

Herr Jonsson, Olof: Herr talman, mina herrar! Det vore kanske icke nödvändigt att yttra sig här, då knappast tvivel om utgången förefinnes. Men det kan ju vara på sin plats att här angiva några skäl, utöver vad uti betänkandet finnes anført såsom motivering.

Den avdelning inom utskottet, som i första hand haft att handlägga denna fråga, måste ovillkorligen fästa sin uppmärksamhet på den omständigheten, att auditörernas arvoden i Kungl. Maj:ts proposition till 1914 års senare riksdag höjts med 9,000 kronor utöver det, som då eller nu utgår, och därefter i årets proposition, med ytterligare 13 000 kronor. Nu får man fästa uppmärksamheten därpå, att höjningen i 1914 års proposition be-

Ang. av-
löningar åt
auditörer m. fl.
(Forts.)

tingades av dels ökad övningstid för de värnpliktiga, dels ökade göromål för auditörerna såsom rådgivare, när det gäller att bestämman, om ett mål skall vara disciplinmål eller gå till krigsrätt. Att då i årets proposition komma med en mycket större höjning till samma auditörer på den grund, att riksdagen ändrat strafflagen för krigsmakten därhän, att i regel sträng arrest skall ådömas av krigsrätt, i stället för att enligt Kungl. Maj:ts proposition sådana mål skulle behandlas på samma sätt som hittills, det syntes för avdelningen icke innebära ett lämpligt avvägande från Kungl. Maj:ts sida mellan dessa båda faktorer, 1914 års förslag och årets förslag. Och om det fanns skäl för att någon höjning borde äga rum för auditörerna, just med anledning av att disciplinmål i vissa fall skola handläggas av krigsrätt, borde väl också med skäl kunna sägas, att då jämväl krigsdomarne få ökade göromål till följd av att de skola handlägga frågor om sträng arrest, som de skulle sluppit enligt Kungl. Maj:ts proposition, höjning kunde synas rimlig även för dem, då anledningen till att sådan ej föreslagits för dem icke kunnat vara att Kungl. Maj:t år 1914 räknat mera flott med avlöningen till krigsdomarne än till auditörerna. Det fanns i varje fall anledning till tvekan och en närmare undersökning om, huruvida det förslag, som framlagts i fjol kunde anses vara mindre väl avvägt än förslaget i år. För övrigt fanns det för avdelningen och utskottet ingen annan ledtråd för bedömandet av auditörsavlöningsarnas lämplighet än medeltalen av de krigsrättsmål, som handlagts under de fem senaste åren, 1909—1913, medeltal, som sins emellan förete stor olikhet. Även när man tänker på den ökning, som kan komma att äga rum till följd av att krigsrätt skall handlägga frågor om sträng arrest, blir man betänksam, när man jämför dessa medeltal handlagda mål med avlöningsstaten för auditörerna. Man finner då, att för de 11 auditörer, som var och en ha endast ett regemente, växlar antalet dylika mål från 2 per år till 31 per år; att auditören vid flottans station i Stockholm som nu skulle få 4,000 kr. lön haft 149 mål att handlägga i medeltal per år, och att en av de auditörer, som skulle få 2,000 kronor i avlöning, haft endast 6 mål att handlägga. Kan det väl vara skäligt, att auditören i Stockholm skall avspisas med allenast dubbla avlöningsbeloppet mot en annan, när han haft mer än tjugu gånger så många mål att handlägga som denne andre? Jag skulle vilja säga, att sedan ett par års erfarenhet vunnits om hur göromålen för auditörerna komma att ställa sig, man bör mer räkna med hur många mål auditörerna verkligen ha, än, såsom nu skett, med antalet regementen eller kårer för varje auditör. I så fall tror jag, att man skall kunna gå ut ifrån att den ordinarie avlöningsstat, som kommer att fastställas, skall bliva tämligen väl avvägt och bestående för framtiden.

Efter denna erinran tar jag mig friheten att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahl: Herr talman! Blott några ord i den föreliggande frågan. Såsom kammaren behagat finna, har utskottet i två väsentliga avseenden ändrat Kungl. Maj:ts förslag, dels så, att den ifrågavarande avlöningsstaten har föreslagits på extra stat, dels ock därigenom, att en avprutning på 4,000 kronor för auditörernas del avsetts.

Beträffande statens uppförande på extra stat får jag för min del säga, att ehuru betänkligheter ur principiell synpunkt möta, då det ju gäller en domarekår, jag i varje fall tror, att denna åtgärd är synnerligen klok. Detta gör jag dock icke därför, att jag tror, att man skulle kunna, i enlighet med utskottets motivering, förutsätta möjligheten av att tänka på en nedprutning av denna stat för framtiden, utan emedan jag tvärtom antager att det blir erforderligt att vidtaga en mycket väsentlig förhöjning.

Jag tror nämligen, att Kungl. Maj:ten redan från början räknade alldeles för snävt, då Kungl. Maj:ten avgav förslag till denna stat. Jag tror icke, att det blir möjligt att ernå förverkligandet av den tanke, som man hade klar för sig, när man ville såsom ett led i försvarsorganisationen inrätta en förbättrad krigslagstiftning, vilken återigen måste förutsätta en förbättrad organisation av krigsdomstolarna — jag tror icke, man kan nå detta utan en väsentlig höjning av avlöningarna för de civila ledamöterna i dessa domstolar.

Herrarna må dock betänka, vilken arbetsbörda man avser att pålägga en auditör. Han skall icke allenast deltaga i krigsrättsförhandlingarna, utan han skall även svara för protokoll och expeditioner. Han skall dessutom vara tillgänglig för vederbörande chef, dels då det gäller att tillhandagå med upplysningar vid en disciplinär bestraffning, dels ock när helst annars regementschefen vill infordra hans råd. En auditör, som är anställd vid flera regementen eller kårer, kommer därigenom att få sin tid synnerligen splittrad och upptagen. Är han därtill anställd vid regementen eller kårer, som äro förlagda till olika platser, får han själv vidkännas sina resekostnader. Så vitt jag rätt fattat motiveringen till den kungl. propositionen är han nämligen icke berättigad att åtnjuta någon resekostnadsersättning, och det blir således en väsentlig minskning i hans arvode. Vidare är han pliktig att, då han har förhinder att själv infinna sig vid krigsrätten, avstå 25 kronor såsom arvode till sin vikarie. Man kan ju då lätt tänka sig, huru mycket det för en auditör, som har andra göromål än auditörstjänsten, blir över på arvodet. Jag är fullt övertygad om, att när man skall söka lämpliga personer till dessa förordnanden, det skall visa sig, att sådana äro mycket svåra att finna, och jag föreställer mig, att man just vid starten, då man skall tillsätta dessa befattningar, borde ha tillräckliga arvoden att bjuda på, om man skall få dugliga personer. Har man på grund av otillräckliga arvoden fått mindre väl kvalificerade krafter, kom-

Ang. av-
löningar åt
auditörer m. fl.
(Forts.)

Ang. av-
löningar åt
auditörer m. fl.
(Forts.)

mer det icke att bli lätt att sedan vidtaga en ändring. På den grund anser jag det synnerligen olyckligt, att det av Kungl. Maj:t såsom ett minimum föreslagna arvodet av statsutskottet underkastats ytterligare nedprutning. Jag förmenar, att all prutning, som kunde tänkas, redan skett hos Kungl. Maj:t.

Det finns naturligtvis ingen utsikt att få igenom ett bifall till herr Nilsons i Örebro reservation nu, sedan man erfarit, att andra kammaren antagit utskottets förslag. Men jag har i alla fall, då jag deltagit i utskottets arbete angående krigslagstiftningen och i övrigt från min enskilda verksamhet har någon erfarenhet om krigsrättsarbete, icke velat underlåta att vid detta tillfälle göra dessa erinringar.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande nr 4. angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till landförsvarsdepartementet.

Punkterna 1—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 32 och 33.

Lades till handlingarna.

Punkterna 34—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Lades till handlingarna.

Punkterna 38—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

*Anslag till
det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.*

I anslutning till vad Kungl. Maj:t i punkt 43 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen, hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att riksdagen måtte till *det frivilliga skytteväsendets befrämjande* å extra stat för år 1916 anvisa ett anslag av 1,125,000 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 512,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget, ställdes till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnade 12,800,000 skarpladdade patroner m/94.

Reservation hade avgivits av herrar *A. C. Lindblad, F. W. Thorsson, N. A. Nilsson* i Kabbarp, *K. O. Strid, J. A. Ingvarson* och *A. V. Sävström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Wickman: Herr talman, mina herrar! Den allmänna förhoppning gav sig tillkänna, när årets budgetförslag framlades och under remissdebatten uttalades också från regeringsbanken en förklaring i den riktning, att någon vidare ökning av förutvarande anslag eller eventuellt nya anslag icke i nämnvärd mån skulle upptagas i årets budgetförslag. Jag tror, att denna förklaring gav alla i riksdagen den glädjande förhoppningen, att budgeten skulle hållas inom rimliga gränser. För några dagar sedan, när ett annat förslag om ansåg till den mindre jordbruksnäringen förelåg inför kammaren, uttalades även från statsrådsbanken samma uppfattning, som fick sitt uttryck vid remissdebatten.

Vi ha nu emellertid i denna punkt sett, att av regeringen föreslagits till och med en ökning, och att denna ökning också av statsutskottet förordats. Jag vill förnämligast framhålla, att en sådan ökning eller ett sådant nytt anslag, som avser en särskild premiering, icke bör åtminstone under nuvarande krisförhållanden av riksdagen bifallas. Och beträffande det förslag, som nu ligger på kammarens bord, får man ju säga, att det är ett premieringsförslag mer än något annat. Efter 1914 års härordningsförslag, som genomförde en ökning av utbildningstiden för de värnpliktiga, tror jag, att detta anslag till den frivilliga skytterörelsen bör vara än mer obehövt än förut, då ju staten genom den förändring, som genom 1914 års lag infördes, i högre grad än tidigare kan utlylla de behov, som här ifrågasatts.

Det är ur dessa synpunkter, som vi i dag från vårt partis sida och genom den reservation, som avgivits i statsutskottet, vilja fortfarande yrka avslag på ifrågavarande anslag. Jag skall icke i dag vidröra själva saken i principiellt avseende, utan jag har här endast velat säga dessa få ord ur den ekonomiska

Anslag till
det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.
(Forts.)

synpunkten och även ur den synpunkten, att den frivilliga skytterörelsen numera icke är av det behov påkallad, som den kanske tidigare varit.

Det är endast detta, jag har velat tillåta mig yttra i dag, och jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Greve Hamilton, Hugo: Jag antager väl, att från statsutskottets sida kommer ett bemötande av vad den siste ärade talaren anfört, men jag har likväl tagit mig friheten begära ordet, därför att jag har en alldeles särskild anledning att yttra några ord på grund av vunnit erfarenhet. Det är högst förvånande att se, huru ytterligt skiftande motiveringarna äro från det socialdemokratiska partiet, då det gäller avslag å yrkanden om anslag till skytteväsendets befrämjande. Då sådana yrkanden framkommit i riksdagen, hava partiets män i allmänhet utgått från sin vanliga antimilitaristiska ståndpunkt, men då de förekomma i landstingen, har det varit ett helt annat ljud i skällan. Som herrarna veta, ha från socialdemokraterna under senare åren gjorts starka ansträngningar att i landstingen omintetgöra de anslag, som därifrån lämnas till skytteväsendet, och på några ställen hava dessa ansträngningar krönts med framgång. Men då har man alltid använt den motiveringen, att man visserligen icke velat bestrida, att skytteväsendet borde understödjas från det allmännas sida, men att detta vore helt och hållet en stats och icke en kommunal angelägenhet, och på den motiveringen har man även lyckats få med andra, som icke äro socialdemokrater. På det sättet svävar ett ständigt hot över landstingens anslag för detta ändamål. Jag tillåter mig i förbigående nämna, att vad som är ett kommunalt behov och vad som är stats behov lär väl vara någonting rent konventionellt. Det torde vara få statsbehov, som icke samtidigt äro kommunala behov. Men vad jag vill framhålla är, att det vore synnerligen önskvärt att få reda på vad den egentliga anledningen är till att socialdemokraterna med så många olika motiv ständigt söka motsätta sig detta anslag.

Nu har herr Wickman kommit med ett nytt, tillfälligt motiv: att anslaget i fråga blivit ökat; men icke borde väl detta lett till ett avslagsyrkande, utan på sin höjd till en nedprutning av beloppet. Vidare sade herr Wickman, att man nyligen i riksdagen varit ense om att man borde spara just på anslagspremieringsverksamhet. Jag vill emellertid erinra mig att, då det här-omdagen var fråga om anslag till en premieringsverksamhet, det just från vänstern yrkades, att man icke borde minska den premieringen. Jag undrar också om icke herr Wickman vid närmare eftertanke måste inse, att den motivering han använde, att efter genomförandet av 1914 års härordning detta anslag skulle bli obehövt, saknar all grund; ty i de beräknade kostnaderna för 1914 års härordning ingår ju detta anslag fortfarande; grundläggarna av den nya härordningen ha ansett det fortfarande behö-

vas, varförutom de sista månadernas erfarenhet i hela vår världsdödel torde ytterligare stärkt befogenheten av den meningen. Det krig, som pågår runt omkring oss, har ju ådagalagt, av vilken ofantlig betydelse för härföringen reserverna äro, och i avseende å dessa reserver hava konstaterats stora försummelser just i avseende å skjutskickligheten. Denna erfarenhet borde väl snarare leda till att vi fördubblade våra bemödanden att främja det frivilliga skytteväsendet, som enligt min uppfattning för framtiden måste bliva en ännu större och viktigare statsangelägenhet än hittills.

Jag har, medan jag haft ordet, velat säga jämväl detta. Men framför allt har jag velat framhålla och hemställa till det socialdemokratiska partiet, om vi icke en gång skulle kunna få klarhet angående partiets verkliga position, så att man kunde slippa att inom riksdagen och å landstingen möta, stundom från samma personer, olika motivering i samma sak.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wickman: Endast ett par ord till bemötande av vad den siste ärade talaren yttrade därom, att vårt partis avslagsyrkanden i denna fråga motiverades olika inom landstingen och i riksdagen och, jag vill tillägga, inom stadsfullmäktige. I den kommunala förvaltningen anse vi, att detta anslag till det frivilliga skytteväsendet ej hör hemma. Det är icke någon kommunal angelägenhet. Detta är den linje man gått ända från början var gång landsting och stadsfullmäktige anmodats lämna anslag för ändamålet. Vi ha ansett, att det icke vore någon kommunal angelägenhet, utan att det tillhörde staten, d. v. s. riksdagen att här fatta beslut. Vi socialdemokrater äro bestämda principiella motståndare mot skytteväsendet därför att detta är en privat, privilegierad angelägenhet, som må tillkomma den enskilde, då han vill på det sättet förnöja sig. Det är en förnöjelse för de enskilde och ingenting annat. På samma sätt var det med den tidigaste skarpskytterörelsen. Den var ett nöje, som ungdomen förskaffat sig och som sedan blev genom landstingens och kommunernas försorg premi rad. Vi socialdemokrater anse det vara principiellt oriktigt att detta frivilliga skytteväsende premieras av stat eller kommun. Att jag i år sett frågan endast ur ekonomisk synpunkt, har sin grund i de förhållanden, varunder vi nu leva. Det var med tanke på dem, jag yttrade, att jag för närvarande icke ville gå in på de rent principiella, utan endast anföra de ekonomiska skälen. Gent emot den föregående ärade talarens yttrande, att med min ställning emot en ökning av anslaget jag borde ha stannat vid en nedprutning med de ifrågasatta 45,000 kronorna, ber jag få säga, att jag liksom hela vårt parti principiellt är emot *hela* anslaget, och det är av dessa skäl vi fortfarande anse det olämpligt och oriktigt att bevilja detsamma.

Den föregående ärade talaren rörde sig om krisen och kriget

*Anslag till
det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.
(Forts.)*

*Anslag till
det frivilliga
skyttväsendets
befrämjande.*
(Forts.)

och behovet av att ännu mera stärka det frivilliga skyttväsendet. Ja, mina herrar, där kunna vi nog sätta ett stort frågetecken. Den ärade talaren förmådde, att reserverna behöfva vara skolade, men reserverna torde nog skolas på ett annat och lämpligare sätt och med andra medel, än som låter sig göras genom det frivilliga skyttväsendet. Och jag betvivlar, att om det skulle inträffa något ont allvarligt med vårt land, varifrån Gud måtte bevara oss, staten eller vårt land skulle hava den nytta av den frivilliga skytterörelsens förkämpar, som i farans stund kräves; ty vid det tillfället torde vi nog få nödgas lita till de truppmassor vi hava organiserade i verklighet. Och vad finnes det för rätt och möjlighet för staten att i ett sådant ögonblick påkalla alla de många tusen, som vi nu hava enrullerade i de frivilliga skytteföreningarna? Ingen! Sålunda anser jag det icke riktigt att använda statsmedel på det sätt som hittills skett och måhända framdeles kommer att ske för att upprätthålla det frivilliga skyttväsendet. Mig synes det vara riktigare att lägga beloppet i fråga på den allmänna arméns omkostnader och dess organisation om man behöver ytterligare.

Ja, herr talman, jag har nödgats framhålla dessa synpunkter och yrkar fortfarande avslag.

Greve Hamilton, Hugo: Det var mycket i herr Wickmans anförande, som det kunde vara frestande att gå in på. Jag skall emellertid endast fråga honom, varför han tvivlar på att den frivilliga skytterörelsen skulle komma försvaret tillgodo i händelse av krig. Jo, säger han, därför att i sådant fall staten måste lita på de reguljära trupperna. Men, herr Wickman, om nu dessa reguljära trupper bli så dåliga, att vi måste tillgripa reserverna, huru kan herr Wickman då tvivla på nyttan av dessas skjutskicklighet? Herr Wickman har erkänt, att socialdemokraterna använda olika motivering i landsting och stadsfullmäktige och i riksdagen. Inom det landsting, där jag har äran att understundom taga till orda och vilket representerar herr Wickmans kommittéer, där har från socialisternas sida på senare åren yttrats, att de icke ville bestrida gagnet av det frivilliga skyttväsendet utan enlast ansett det icke vara någon kommunal angelägenhet. Nästa gång frågan kommer upp inom landstinget skall jag meddela dem, att de så framskjuten ledamot av partiet som herr Wickman i riksdagen förklarar, att det frivilliga skyttväsendet enlast avser individernas förnöjelse.

Herr Steffen: Herr vice talman! Då min ärade vän herr Wickman för kammarer framförde den mening, att hans ståndpunkt i denna fråga skulle utgöra det socialdemokratiska partiets principiella ståndpunkt, anser jag det nödvändigt att anhänga att få till protokollet antecknat, att detta icke är min uppfattning. Jag anser, att man från socialdemokratisk parti-

ståndpunkt kan hysa en helt annan uppfattning i denna fråga än den herr Wickman representerar.

För övrigt vill jag icke nu närmare ingå på realfrågan, utan inskränker mig, herr vice talman, till att för min del yrka bifall till statsutskottets hemställan.

*Anslag till
det frivilliga
skytterärendets
befrämjande.*
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr vice talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermerta gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 45—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 50 och 51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—56.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Efter framställning av herr vice talmannen avbrötos förhandlingarna kl. 1,58 e. m. och återupptogs kl. 2,05 e. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 24 och 26 innevarande februari bordlagda utlåtande nr 7, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 9 och 10.

Lades till handlingarna.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkterna 20 och 21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkten 23.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55.

Lades till handlingarna.

Punkterna 56—59.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 60.

Lades till handlingarna.

Punkterna 61—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts den 24 och 27 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 1, i anledning av herr Roséns motion, nr 62, angående skrivelse till Konungen i fråga om åtgärder för att genom främjande av Norrlands kolonisation hämma emigrationen.

*Om åtgärder
för främ-
jande av
Norrlands
kolonisation*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 62, som hänvisats till behandling av kammarens andra tillfälliga utskott hade herr Rosén hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa skyndsamt utredning om de åtgärder, som kunde och borde vidtagas för emigrationens hämmande genom ett kraftigt främjande av Norrlands kolonisation.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anført skäl hemställt, att herr Roséns förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Rosén: Herr talman! Utskottet har såsom skäl för sitt avslagsyrkande anført, att sistlidet års senare riksdag avlätit en skrivelse till regeringen angående kolonisationen. Med anledning härav vill jag erinra om, att samma utskott vid 1913 års riksdag hade till behandling en motion, väckt av en ledamot av denna kammare, vari hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i en fråga, som redan var under utredning av en då arbetande kommitté. Inom utskottet, som jag tillhörde, yrkade jag avslag å motionen av just denna anledning, men mitt yrkande vann icke gehör. Jag reserverade mig mot utskottets förslag, men dess hemställan bifölls av första kammaren och sedermera även av andra kammaren.

Den skrivelse utskottet nu åberopar, rörande kolonisationen, har icke föranlett någon — åtminstone icke känd — åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. Skrivelsen innebar också en hemställan om en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen i syfte att vinna en allmän översikt över belägenheten, storleken och beskaffenheten av jord, som kunde befinnas lämplig för utläggande av såväl odlingslägenheter som under äganderätt upplåtna, självständiga jordbruk, ävensom en förberedande plan för områdenas fördelning i nu nämnda hänseenden. Och det hemställdes, att regeringen, sedan denna omfattande utredning verkstälts, skulle för riksdagen framlägga förslag till ändrade och förbättrade villkor för upplåtelser av odlingslägenheter m. m. Jag förstår väl, att denna allmänna undersökning inom de sex nordligaste länen, som skall utföras, innan något förslag kan framläggas, med nödvändighet måste kräva en avsevärd tid. I skrivelsen nämndes också, att inventering av jordtillgången i lyckligaste fall skulle kunna utföras på två à tre somrar. Det finnes sålunda knappast någon utsikt, att det

Om åtgärder för främjande av Norrlands kolonisation. förslag, som riksdagen begärt, skall kunna inkomma förrän tidigast 1918.

Utskottet anser, att motionen huvudsakligen tager sikte på nu rådande arbetslöshet. Så är emellertid icke fallet. Den omnämner visserligen arbetslösheten, men huvudsyftet med densamma är tydligen angivet i orden, att det här gäller »att upplåta jord åt alla dem, som vilja bruka den, i annat fall reser folket dit, där jord upplåtes». I Kanada finnas också hela byar, som äro befolkade uteslutande av västerbottningar.

Under sistlidna höst företogo statsrevisorerna en resa till bland andra trakter, även Västerbottens lappmarker och studerade där just kronatorpen. Revisorerna ha i sin berättelse förklarat, att de fått det intrycket, att jordbruk med fördel kan bedrivas i dessa nordliga trakter, och domänstyrelsen har i sin förklaring över revisorernas berättelse yttrat, att styrelsen visat synnerligt intresse för kolonisationen. På vad sätt detta intresse tagit sig uttryck, kan man bilda sig en föreställning om, då man finner, att under loppet av 21 år upplåtits tillsammans 1,184 torp och odlingslägenheter eller i genomsnitt 56 om året.

Jag skall be att få anföra ett enda exempel på det intresse, som domänstyrelsen visat för kolonisationen. Det ligger ett kronatorp i Degerfors revir — Åheden heter det — vars innehavare av domänstyrelsen begärde att få åt sig upplåtet ytterligare ett jordområde, enär det han förut disponerade till hela sin areal vore uppodlat. Ansökningen remitterades till vederbörande jägmästare för yttrande, och denne avgav ett mycket fullständigt sådant. Han talade om, att åbyggnaderna befunno sig i bästa skick, att jorden var utmärkt hävdad o. s. v. men förklarade, att, om ytterligare jord upplåtes, det kunde befaras, att den jord, som sökanden förut innehade, kunde bliva vanhävdad. Av denna anledning avstyrkte revirförvaltaren ytterligare upplåtelse av jord.

Torparen hade såsom skäl för sin ansökning om ytterligare upplåtelse av jord angivit, bland andra, att han hade två söner, som gärna ville stanna hemma och hjälpa till med jordbruket, men att, då arealen vore så begränsad, det för dem icke fanns tillräcklig tillgång till arbete, varför de, om arealen icke ökades, måste emigrera. Jägmästaren förklarade emellertid, att pojkarne varken behöfve stanna hemma eller emigrera, utan kunde söka arbete på annat håll. Efter ett par år reste generaldirektören förbi torpet, besåg det och fann, att en ytterligare utvidgning av jordbruket måhända vore ganska lämplig, och han uppmanade därför torparen att inkomma med ny ansökan, vilket denne också gjorde. Denna ansökning bifölls för ungefär ett år sedan, och torparen fick omkring 1,6 hektar jord till utöver de 4 å 5 hektar han förut innehade. I höstas besökte jag torpet och fann då, att man sannolikt till innevarande års höst skulle hinna uppodla även det område, som domänstyrelsen i fjol upplåt. Man

torde också få söka efter maken till det jordbruk, som denne man har.

I flera år ha de skördar, som jordbruket i de norrländska länen givit, varit synnerligen goda. Jag såg för några dagar sedan också, att jordbruksministern i en skrivelse till civilministern hemställt om åtgärder i syfte att nedsätta frakten för att underlätta hötransporter från de norrländska länen till södra Sverige. Det kan tilläggas, att under den senaste tiden mycket stora mängder korn transporterats från Västerbotten till Stockholm, en trafik, som kanske icke är alldeles så lycklig. Men jag undrar ändå under sådana förhållanden, då denna landsända faktiskt kan bidra till ökandet av både foder- och sädesproduktionen, om det icke vore lämpligt att vidtaga skyndsamma åtgärder för att främja utvecklingen på detta område.

Utskottet synes icke ha något emot det förslag jag föreställt, utan grundar sitt avstyrkande uteslutande på att riksdagen i följ skrev till Kungl. Maj:t i denna fråga. Jag hemställer emellertid, om det icke vore skäl att giva Kungl. Maj:t en påminnelse, att det behöves *kraftiga åtgärder*, om vi icke efter det pågående krigets slut skola få se en hel del norrlänningar lämna landet. Det är min övertygelse, att så beklagligtvis blir fallet, om icke någonting göres. Det är icke nog i detta fall med utredningar och inventeringar av jordtillgångarna. Ty jord finnes det i tillräckliga mängder.

Jag tillåter mig, herr talman, hemställa, att kammaren måtte återremittera ärendet till utskottet.

Herr statsrådet friherre Beck-Friis: Herr vice talman, mina herrar! Med anledning av att herr Rosén sade, att någonting officiellt icke blivit vidtaget från Kungl. Maj:ts sida i anledning av den skrivelse, som förra riksdagen beslöt avlåta angående utredning och förslag i fråga om ändrade villkor för upplåtelser av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen m. m., d. v. s. ungefär samma fråga som nu beröres i motionen, beder jag få meddela, att så verkligen är förhållandet: något officiellt har ännu icke blivit åtgjort med anledning av denna skrivelse. Men den har därför visst icke blivit lagd å sido. Skrivelsen kom in till Kungl. Maj:t den 21 oktober. Omedelbart därefter började jag tänka på, vad man lämpligast skulle vidtaga för åtgärd för att befrämja det syfte denna skrivelse avser. Varför jag icke föredragit något förslag i den vägen ännu, beror dels därpå, att jag ansåg, att några av de personer, jag trott skulle vara lämpliga för ett uppdrag i detta syfte, icke hade tid att ihållande sysselsätta sig därmed under vintern, dels på att jag tror, att vintertiden icke lämpar sig för den utredning, som torde bli nödvändig som grund för detta arbete. Jag har emellertid det hopp, att, innan våren kommer, då det verkligen kan bli tillfälle att bereda denna fråga, jag också skall vara klar

*Om åtgärder
för främ-
jande av
N.-r lands
kolonisation.
(Forts.)*

Om åtgärder
för främ-
jande av
Norrlands
kolonisation.
(Forts.)

med att förelägga Kungl. Maj:t dels ett förslag huru en sådan utredning bör ske och dels förslag på de personer åt vilka denna viktiga frågas vidare behandling lämpligast bör givas.

Herr Nylander: Herr vice talman, mina herrar! Det var ju ingalunda oväntat, att den ärade motionären, uppmuntrad av den framgång han hade vid behandlingen av hans förra motion rörande simulation bland värnpliktige, även nu skulle göra hemställan till kammaren om bifall till den nu föreliggande motionen genom dess återremitterande till utskottet. Jag vågar dock tro, att kammaren skall finna, att några synnerligen starka skäl för bifall till detta förslag icke blivit anförda och ej heller torde kunna åberopas. Såsom förut framhållits, ligger denna viktiga fråga om Norrlands kolonisation för närvarande hos Kungl. Maj:t till utredning, och detta på grund av motioner, som av representanter för båda kamrarnas olika partier väcktes vid 1914 års senare riksdag. Den skrivelse, vari riksdagen begärde, att Kungl. Maj:t måtte taga detta ärende i hela dess vidd i övervägande, är daterad så sent som den 18 september 1914. Man kan väl då icke rimligtvis begära, att en så vittomfattande fråga som denna, skall, såsom motionären tycks hava anspråk på, redan nu, 5 månader därefter, kunna föreligga till avgörande. Härtill kommer nu den omständigheten, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet välvilligt lämnat upplysning därom, att Kungl. Maj:t har för avsikt att inom närmaste framtiden tillsätta en norrländsk kolonisationskommitté, med uppdrag att närmare utreda hela denna stora fråga och framlägga förslag till erforderliga åtgärders vidtagande. Det synes mig därför som om kammaren härmed borde kunna vara tillfreds och finna, att en återremiss är alldeles obehövlig. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående utgifter för kapitalökning i avseende å de till civildepartementet hörande affärsdrivande verken; avensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förläggning av statens lantbruksskolor till lämpliga kronoegendomar;

nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser för lån ur torvlånefonden;

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ersättning åt torpare och lägenhetsinnehavare å kronopark för av älgar förorsakad skada;

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ersättning till mindre jordbrukare i skogsbygder för å dem tillhörig gröda av älgar förorsakad skada;

nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avsöndringsinnehavares befriande från avgäld; och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av vissa kronan tillhöriga områden till Malmbergets municipalsamhälle.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl 2,42 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*